

JSES

JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES

JSES
JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES
e-ISSN: 2757-5284

FSMVU Adına Sahibi/Owner on Behalf of FSMVU

Prof. Dr. M. Fatih ANDI
Rektör/Rector

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Prof. Dr. M. Fatih ANDI
Rektör/Rector

Baş Editör/Editor in Chief

Prof. Dr. Esra MACAROĞLU AKGÜL
(Eğitimde Mükemmeliyet Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü)/Director of EMAM

Ocak/January 2023

Cilt/Volume 4

Sayı/Issue 1

Yayımlanma Tarihi/Published: 31.01.2023

JSES
JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES

FSMVU Adına Sahibi/Owner on Behalf of FSMVU

Prof. Dr. M. Fatih ANDI
Rektör/Rector

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Prof. Dr. M. Fatih ANDI
Rektör/Rector

Baş Editör/Editor in Chief

Prof. Dr. Esra MACAROĞLU AKGÜL
(Eğitimde Mükemmeliyet Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü)/Director of EMAM

Editörler/Editors

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Gökçen GÖÇEN ÖZDEMİREL
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL
Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof. Dr. Nihan SÖLPÜK TURHAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Responsible Managing Editor

Öğr. Gör./Instructor Maşallah ÖZER

Yayın Danışma Kurulu/Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Alpaslan OKUR (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ (Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Fatih TAŞAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Melek DEMİR (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan AKINOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Sefa BULUT (İbni Haldun Üniversitesi)
Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuncay AKÇADAĞ (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Doç. Dr. Beytullah KAYA (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Doç. Dr. Gökçen GÖÇEN ÖZDEMİREL (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülten FERYAL GÜNDÜZ (İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Hatice MERTOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim TAŞ (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Meryem VURAL BATIK (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nalan KAZAZ (Prizren Ukshin Hoti Üniversitesi)
Doç. Dr. Nihan ARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Okan BİLGİN (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Serhat ARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Halime EKER (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ŞENGÜL ERDEM (Medeniyet Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İlhami DANIŞ (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Necla AFYONKALE TALAY (Avrasya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nihan SÖLPÜK TURHAN (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Rumeysa HOŞOĞLU KAMA (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kevser ŞEREFÖĞLU DANIŞ (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Editör Yardımcıları/Associate Editors

Öğr. Gör./Instructor Maşallah ÖZER
Öğr. Gör./Instructor Mine KAZANCI
Arş. Gör./Res. Asst. Şeyda ÇETİNTAŞ
Arş. Gör./ Res. Asst. Şeyda KARAN

Kapak Tasarım/Cover Design

Öğr. Gör./Instructor Akif Yavuz ÖZDEMİREL

JSES
JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES

e-ISSN: 2757-5284

<i>Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)</i> uluslararası hakemli akademik bir dergidir.	<i>Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)</i> is an international and peer-reviewed academic journal.
Dergide eğitim ve sosyal bilimler alanında özgün araştırma makaleleri yayımlanır.	JSES publishes authentic research papers concerning educational and social sciences.
Dergi Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim olmak üzere yılda 4 sayı yayımlanır.	This journal is published quarterly (January, April, July, October).
Derginin dili Türkçe ve İngilizcedir.	This journal publishes manuscripts in Turkish and English.
Dergimizde yayımlanan yazıların sorumlulukları yazarlarına aittir.	All responsibilities regarding the published manuscripts belong to their authors.
<i>Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)</i> Web: www.jses.fsm.edu.tr e-posta: jses@fsm.edu.tr	<i>Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)</i> Web: www.jses.fsm.edu.tr e-mail: jses@fsm.edu.tr
<i>Eğitimde Mükemmeliyet Araştırma ve Uygulama Merkezi</i> e-posta: emam@fsm.edu.tr FSMVU Valide-i Atik Mah. Kartalbaba Cad. No: 36 Üsküdar /İSTANBUL	<i>Eğitimde Mükemmeliyet Araştırma ve Uygulama Merkezi</i> e-mail: emam@fsm.edu.tr FSMVU Valide-i Atik Mah. Kartalbaba Cad. No: 36 Üsküdar /İSTANBUL

Dizinlenme Bilgileri/Abstracting & Indexing

İdealonline

EuroPub

JSES
JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES

e-ISSN: 2757-5284

Bu Sayının Hakemleri/Reviewers of This Issue

Ocak/January 2023

Cilt/Volume 4

Sayı/Issue 1

Prof. Dr. Zeliha Nurdan BAYSAL (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Hatice MERTOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Meryem VURAL BATIK (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Doç. Dr. Nihan ARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi) (2 Makale)

Doç. Dr. Serhat ARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aynur GICI VATANSEVER (Trakya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Dilşad YAKUT (İbn Haldun Üniversitesi)

Uzman Zübeyde Burçin GÜRBEY USTA (Marmara Üniversitesi)

JSES
JOURNAL OF SUSTAINABLE EDUCATIONAL STUDIES

e-ISSN: 2757-5284

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Ocak/January 2023

Cilt/Volume 4

Sayı/Issue 1

Araştırma Makalesi/Research Article	Sayfalar/Pages
Simmel'in Para Felsefesini <i>Squid Game</i> Dizisi ile Örneklendirmek/The Exemplifying of Simmel's Philosophy of Money with the Series of <i>Squid Game</i> <i>Ecem SOYDAŞ & Erdem DİRİMEŞE</i>	1-12
Türkiye'de Erken Çocukluk Otizmi Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi/Analysis of Postgraduate Theses on Early Childhood Autism in Turkey <i>Nesrin AKIN & Senem AKINCI DÜZEL</i>	13-26
Özel Gereksinimli Bireylerde Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Ülkemizde Yapılan Tezlerin İncelenmesi/Investigation of Theses Made in Our Country on Teaching Social Skills for Individuals with Special Needs <i>Zehra KURŞUN</i>	27-40
The Relationship Between Teachers' Negativism and School Principals' Approaches to Eliminating/Öğretmenlerin Negativizmi ile Okul Müdürlerinin Değişime Direnişi Giderme Yaklaşımları Arasındaki İlişki <i>Fatma GÜLLÜK & Hasan BACANLI</i>	41-49

Soydaş, E., & Dirimeşe, E. (2023). Simmel'in para felsefesini *Squid Game* dizisi ile örneklendirmek. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 4(1), 1-12.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 31.12.2022 Kabul/Accepted: 28.01.2023

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Simmel'in Para Felsefesini *Squid Game* Dizisi ile Örneklendirmek

Ecem SOYDAŞ¹

Erdem DİRİMEŞE²

Özet

Modern dönemde para, her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Simmel'e göre modern toplumda para, birey ve toplum üzerinde bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma bakımından etki bırakır. Bireyler para amaçlı kendi çıkarları doğrultusunda birbirleri ile etkileşime girerek toplumda bireyselleşmeye sebep olur. Para, bireylerin amaçlarını yerine getiren bir araç olarak görünerek nesnelleşmektedir. Ayrıca bireyler özüne ve toplumun benimsediklerine para uğruna yabancılaşmaktadır. Bu çalışmada Netflix platformunda kısa bir sürede yoğun bir izleyiciye sahip olan *Squid Game* dizisinde paranın, oyuncu karakterlerin birbirleri ile etkileşime girmeleri üzerindeki etkisi Simmel'in *Para Felsefesindeki* düşünceleri ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Bu çalışmanın yöntemi tümdengelim olup içerik ve söylem analizi ile incelenmiş ve çalışmada sinematografik çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada, Simmel'in *Para Felsefesinde* bahsettiği bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile dizideki yarışmacı karakterlerin birbirleri ile etkileşimde bulunmaları ve sergiledikleri davranışlar arasında bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda *Squid Game* dizisi Simmel'in düşüncelerinin beyazperdeye yansıtılmış şekli gibi görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal etkileşim; birey; para; para felsefesi

The Exemplifying of Simmel's Philosophy of Money with the Series of *Squid Game*

Abstract

The money has been gaining more and more importance day by day in modern period. According to Simmel, money in modern society has an effect on the individual and society in terms of individualization, objectification and alienation. Individuals cause to the individualization in society by interacting with each other in terms of their own interests for the sake of money. Money becomes objectified by appearing as a means to fulfill the ends of individuals. And also, individuals become estranged to their essence and what society's adopts for the sake of money. In this study, the effect of money on the interaction of the player characters with each other in the series of *Squid Game* had a large audience in a short time on the Netflix platform is discussed by associating it with Simmel's thoughts in the *Philosophy of Money*. The method of the study is deductive and analyzed with content and discourse analysis, cinematographic analysis method is used. In this study, it is concluded that there is a relationship between the concepts of individualization, objectification and alienation mentioned by Simmel in his *Philosophy of Money* and the interaction of the player characters in the series with

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı, Zonguldak-Türkiye, esoydas725@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6037-9102

² Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Zonguldak-Türkiye, erdemdirimese@beun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1873-6425

each other and the behaviors they exhibit. And also, the series of *Squid Game* seems to be the reflection of Simmel's thoughts on the cinema.

Keywords: Social interaction; individual; money; philosophy of money

1. GİRİŞ

Para, geçmişten günümüze kadar varlığıyla insan hayatında önemini sürdürmektedir. Bireylerin amaçlarına ulaşmasında para bir dürtü aracı görevi görmekte ve bireyler arasında ekonomik sistem dâhilinde toplumsal bir bağ oluşmaktadır. Durkheim'a (1984) göre toplumun yapısında ekonomi, varlığını büyük ölçüde sürdürmektedir. Böylece ekonomi, toplum düzeninde etkisini gösterir. Marx (2015), insanların birbirleri ile kendi istekleri dışında iletişimde bulduklarını ifade eder. İnsanlar arasındaki bu ilişki üretimi de doğrudan etkiler ve üretim ilişkisini ortaya çıkarır. Ortaya çıkan üretim ilişkisi, ekonominin yapısına teşkil eder. Marx'ın (1993) toplum modeline göre toplumda alt yapı ve üst yapı vardır. Alt yapı ekonomiyi oluştururken üst yapıyı ise kültürel faaliyetler oluşturur. Temel ihtiyaçlar alt yapı ile karşılanırsa birey üst yapıdaki kültürel aktivitelere vakit ayırabilir. Dolayısıyla alt yapı üst yapıyı etkiler ve toplumun yapısına ekonominin izleri yansır. İnsanların üretim ilişkileri ekonominin alt yapısının oluşmasında etkilidir. Marx'a (1904) göre sahip olduğu özellikleri ile ihtiyaçları karşılayan "meta" yaşamın bir parçasıdır. Modern toplumda ise insan ihtiyacını gideren meta paradır. Bu bağlamda insanların paraya değer vermesi ve insanlar için bir kurtarıcı olması nedeniyle para, toplumda önemli bir yer edinmiştir. Ekonomi topluma bir düzen sağlamak ve ekonomik düzen ile yaşam şartları oluşmaktadır (Weber, 1958, s. 180-182).

Simmel hayatı boyunca birey ve toplum üzerine araştırmalar yapmış ve sosyoloji, psikoloji ve felsefe alanına birçok katkıda bulunmuştur. Simmel sürekli sağlanan etkileşim ile toplumun oluştuğunu belirtmiş ve modern yaşama yönelik çalışmalar yapmıştır. Modern toplumun toplumsal ilişkilerinde benlik ön planda tutulup bilim, teknoloji ve matalar tarafından toplumsal ilişki etkilenmektedir (Simmel, 1996, s. 81-91). Simmel, *Para Felsefesi* adlı yapıtında toplumsal etkileşim konusunda ayrıntılı bir şekilde değinmektedir. Modern toplumda ekonomi üretimden ziyade mübadele ile ilişkilendirilmiştir. Simmel (2015, s. 205), çağdaş dönemde daha çok yabancılaşmaya yönelik bir etkileşimin olduğunu ileri sürer. Simmel'in genel anlamda *Para Felsefesindeki* düşünceleri Marx'ın *Kapital* adlı eserindeki düşünceleriyle benzerlik gösterir. Marx ve Simmel herhangi bir metanın, aldığı talebe göre değer kazandığını belirtir. Ayrıca her ikisi de metanın kişinin kendi arzusuna göre değerinin arttığını söyler. Marx ve Simmel meta ve yabancılaşma üzerine de benzer ifadelerde bulunur. Marx'a (2015, s. 143) göre modern toplumda emek karşılığında bir üretim olmamaktadır. Emeğe olan yabancılaşma, insanın kendine ve insancıl özüne yabancılaşmasına neden olur. Simmel'e göre de nesnelere kolay yolla elde edilmekte ve bireyler üretim bakımından emek harcamamaktadır. Böylece modern yaşamda bireyler bireyselleşerek özüne ve toplumun insancıl ahlakına yabancılaşır. Simmel *Metropol ve Zihinsel Yaşam* (2001) adlı denemesinde çağdaş toplumda bireyler insani duygularından arındığından bahseder. Çağdaş toplumda her şey gelip geçicidir. İnsanlar bu toplumda toplumsal güçler ile gündelik yaşamda mesajlara tabi tutulur. Bu bağlamda insanlar mesafeli durarak bezgin bir davranış sergiler. Simmel *Moda Felsefesinde* (2006) de modanın toplumsal işlevleri olduğunu öne sürer. İnsanlar modayı bir topluma ait hisseder güvende tutar. Böylelikle moda, toplumu bir arada tutar. Simmel ayrıca metropol yaşamının kopuk bir toplum oluşturduğunu belirtir. Metropol yaşamında gelişen teknoloji ve medya ile birlikte insanlar birbirlerinden uzak bir hayat sürdürmektedir.

Medya, metropol yaşamın gündelik hayatının önemli bir kısmını oluşturur (Arslan, 2011, s. 11). Günümüzde medya, teknoloji üzerine kuruludur ve eskiye nazaran tüketici medyaya daha kolay bir şekilde ulaşım sağlamaktadır. Jeanneney'e (1998) göre medyanın ortaya çıkış amacı, bireyler arasında iletişim sağlamaktır. Metropol yaşamında medya emeğin yerini almış ve medyaya yönelik bir yaşam süre gelmiştir (Dolgun, 2016). Medya toplumsal anlamda etkisini sürdürmektedir. Eskiden insanlar dışarıdaki hayatla birlikte toplumsallaşırken artık günümüzde medya ile toplumsallaşma gerçekleşir. Medya, toplumsal değer ve normları yansıtmakta ve toplumu etkilemektedir (Barrett ve Braham, 1995, s. 84-86). Yaşadığımız toplumun benimsediği değerleri, duygu ve kalıplaşmış normları modern dönemin medyasında görmek mümkündür. Medya, modern yaşamın alışkanlığı haline gelmiş ve böylece toplumda içselleştirilmiştir. Medya ile birlikte izleyici kitlesi yaşadığı toplumun kültürünü doğal bir yolla öğrenir. Sosyal öğrenme bakımından diziler medyanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Erjem ve Çağlayandereli, 2006). Diziler toplumsal açıdan bakıldığında izleyicilerin tutum ve davranışları üzerinde izler bırakır. Benzer olarak da Arpa (2017) ekranlarda

gerçek yaşamların yansıtılarak medyanın bireylerin kültürünü, davranışlarını ve düşünce yapılarını etkilediğini ifade eder. Medya aracılığıyla izleyici kitlesi toplumdaki rolünü öğrenerek toplumun bütününe oluşturur. Medya aynı zamanda verdiği mesajlarla toplumu yönlendirir. “Derialtı Şiringa” kuramı ile medyada ele alınan gizli mesajlar izleyici kitlesinin davranışını doğrudan etkilemektedir (Lasswell, 1948). İzleyicilere iletilen mesajlar derialtına sıvı sevk eden iğne gibi direkt olarak izleyiciye ulaşır. Ayrıca medya, bireyi etkilediği için toplumsal ilişkileri de etkilemektedir (Karaca, 2007). Günümüzde medya, bireylerin toplumda kendilerini ön planda tutmalarına ve bireysel hareket etmelerine neden olan unsurlardan biridir. Toplumda bireylerin benmerkezci hareket etmelerinde etkili olan medya, toplumsal etkileşimi de bu yönde değiştirmektedir (Mattoni ve Trere, 2014).

İnsanlar gündelik hayatta vakitlerinin çoğunu medya ile geçirmektedir. Medya, dijital imkânlar sağlamaktadır. Dijital medya gerçekliğin yerine gerçek olmayan bir ortam getirir. Gerçekmiş gibi sanal gerçeklikte kurmaca bir ortam sağlanır (Ferhat, 2016). Kent toplumu ile gündelik hayatta birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Dijital medya, dijital ortamda sosyalleşme fırsatı sunar. Çelebi'nin (2014, s. 549) yaptığı araştırmaya göre dijital medyanın ürünü olan sosyal ağlar sosyalleşmeyi sağlar ancak bireylerin kendilerini yalnız hissetmelerine neden olur. Kent toplumunda medya sosyalleşmenin yanı sıra toplumda bireyselleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Medya ile bireyler tüketime yönelir. Medyanın kullanımıyla tüketim her geçen gün daha da artmaktadır. Medya insanları tüketim toplumuna dönüştürmektedir (Hatipler, 2017). Tüketim gündelik yaşamı bir rutini haline gelerek toplumu etkilemektedir. Modern yaşamın ürünü olan sosyal medya da insanları tüketime yönelten bir etki olduğu söz konusudur (Akyazı, 2019). Kullanıcıların kişisel yaşamlarını paylaştığı sosyal medyada yoğun takipçi sayısına sahip olan influencer adlı kullanıcılar, kullandıkları ürünlerin tanıtımını kişisel hesaplarında paylaşarak takipçilerini tüketime yönlendirmektedirler. Kent toplumunda medya bireyleri paraya yönlendirir ve tüketim toplumunu meydana getirir. Tüketim ile birlikte zamanla bireyler lüks yaşam ve kolay yolla para kazanma arzusuyla emek sarf etmeden nesneye odaklanarak kendi ürettiklerine ve kendine yabancılaşmaktadır (Hatipler, 2017). Tüketim aracılığıyla insanların gündelik yaşamları psikolojik ve sosyolojik açıdan değişmiş ve şekillenmiştir (Thomas, 1997, s. 55). Para sadece ihtiyacı karşılayan bir araç iken artık bir hayat tarzı olarak yerini belirlemiştir.

Netflix internet ortamında izleyicilerine ücretli abone olmaları karşılığında dizi ve film hizmeti sunan bir platformdur. Abone olduktan sonra izleyiciler diledikleri film, dizi ve belgeselleri cihazlarından izleyebilmektedir. Medya toplumsal konuları ele alır. İzleyicilerini kaybetmemek adına toplumun değer verdiklerini ön planda tutarak modern yaşamın parçasını oluşturur (Zavalsız ve Dağcı, 2019). Medyanın bir ürünü olan Netflix, insan ve toplum konularına dayalı içerikler üretmektedir. Gündelik hayatta görüldüğü gibi dizilerde de paranın önemi konusuna değinilmekte ve bu konu üzerinden senaryolar oluşturulmaktadır. Para konusunun işlendiği dizilerden biri de Netflix kanalında yayınlanan ve popülerleşen *Squid Game* dizisidir. Yayına girdikten sonra çok kısa sürede büyük bir hayran kitlesine sahip olan bu dizide paranın, toplum ve bireyler üzerindeki etkisi ve gündelik yaşamda paraya verilen değer konusu ele alınmaktadır. Dizide büyük bir para ödülü karşılığında bir oyun düzenlenir. Oyun kurucusunun kim olduğu ve ne amaçla bu düzende bir oyun kurulduğu, dizinin son bölümüne kadar bilinmemektedir. Oyuna katılan yarışmacıların her biri, gerçek hayatta olduğu gibi maddi sıkıntılar içerisinde. Yine gerçek hayatta yaşamlarının düzene girebilmesi için paraya ihtiyaçları vardır. Bu yüzden oyundan bu parayı kazanmayı hedeflemektedirler. Oyuna katılanlar, çaresiz olduklarından dolayı oyuna dâhil olmayı kabul eder. İlk oyunda, bölümü geçemeyen oyuncular eleneceklerini düşünür fakat bu kişiler oyunun gidişatını belirleyen büyük bir pilli bebeğin gözleri ile tespit edilir ve oyun alanının dört duvarına yerleştirilmiş gizli silahlarla ateş edilerek oyundan çıkarılır. Oyuncular böyle bir sonucu beklemediklerinden ve hayatlarının paradan daha kıymetli olduklarını düşündüklerinden dolayı oy birliği ile oyuna son verilir. Metrobüs durağında, katılımcılar oyundan önce takım elbiseli işveren ile bir kart oyunu oynamışlar ve kısa bir sürede bu oyundan para elde etmişlerdir. Takım elbiseli işveren, daha fazla para kazanmaları için oyunculara bir kart daha uzatır. Oyuncuların büyük oyuna katılmak için yapmaları gereken tek şey, kartta yazan numarayı aramaktır. Katılımcılar kısa sürede kolay yoldan para kazandıkları için, büyük para ödüllü oyunun da kolay yoldan para kazandıran bir oyun olacağını düşünüp oyuna katılırlar. Ancak oyuncular küçük para oyununda bile, para uğruna oyunu kaybettiklerinde işverenden tokat yemişlerdir. Oyuncular, hedefleri haline gelen ve hayalini kurdukları para uğruna onurlarını hiçe saymışlar ve kendi karakterlerinden uzaklaşarak potansiyellerinin dışında davranış sergilemeye başlamışlardır. Hatta büyük para ödülünün oynandığı ilk oyunda elenen masum oyuncuların öldürülmesini görmezden gelerek geriye kalan oyuncular tekrar oyuna katılmışlardır. Oyuncuların hem bireysel hem de grup halinde oynamaları için toplamda altı oyun

düzenlenmiştir. Her bir oyunda oyuncular birbirlerini eleyecek ve böylece büyük para ödülünün tek bir kazananı belirlenecektir.

Simmel'in *Para Felsefesi* adlı eseriyle *Squid Game* dizisi arasında bir ilişki söz konusudur. Simmel *Para Felsefesi* (2015) adlı eserinde, toplumsal etkileşim konusunu inceler. Simmel toplumu incelerken etkileşim ve paranın toplumsal etkileşim üzerindeki önemine odaklanır. *Para Felsefesi* adlı eserinde paranın öneminin toplumda giderek arttığını ve paranın zamanla toplumu dönüştürdüğünden bahseder. Modern toplum ile birlikte şehirleşmenin etkisiyle metropol ortaya çıkmıştır. İnsanlar metropol yaşamına alışarak hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan değişime uğramıştır. Metropol kentinde bireyler birbirlerinden uzaklaşarak kopuk bir toplum ortaya çıkarmıştır. Simmel'e (2015, s. 198) göre metropol toplumunda önemli bir konuma gelen para bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan ve diğer bireylerle iletişime girmelerini sağlayan bir araçtır. Bu toplumda insan ilişkileri bireylerin kendi amaçlarını karşılayabilmesi için gerçekleşmektedir. Para, bireylerin kendi amaçlarına yönelik dürtülerini harekete geçirmekte ve diğer bireylerle etkileşimlerini sağlamaktadır. Simmel'e göre her bireyin kendi amacına yönelik parayı arzulanması, bireyselleşmeye neden olur. Metropolde para, kargaşaya neden olan bir nesne konumuna gelmiştir. Para kentte gücünü fazlasıyla hissettirerek gücü ile modern bireyleri etkisi altına almaktadır (Simmel, 2015, s. 202-204). Para nesnelleşerek toplumu değiştirmekte ve yönetmektedir. Karmaşık bir yapıya sahip olmasıyla metropol, toplumda insanları birbirlerinden uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Modern toplumda bireyler agresif tavırlar sergileyerek kendisine ve toplumun benimsediği karaktere yabancılaşır ve böylelikle toplumda bireyler suç işlemeye meyilli olur. Bu durumda paranın toplumsal işlevi üç kavramla açıklanabilir (Simmel, 2014): *Bireyselleşme*, *nesnelleşme* ve *yabancılaşma*.

Metropol yaşamında bireyler, paraya kendi düşünceleri ile değer biçer (Simmel, 2015, s. 16). Bu yaşamda bireylerin ihtiyacını karşılayan nesne paradır ve bu nedenle paraya olan ilgi oldukça fazladır. Bireysel değerler kişiden kişiye değişmektedir. Böylece bireylerin paraya verdiği değer ile birlikte para, arzular doğrultusunda bireyselleşmektedir. Para değerlidir çünkü değerlerin elde edilmesinde bir araç olarak kullanılır (Simmel, 2015, s. 197). Kişisel olarak arzulanarak para, genel anlamda değerini korumaktadır. Para, nesnelleşerek tatmin değerinden bahsetmektedir. Nesnelleşen para bireylerin bilincini yöneten bir araç haline dönüşerek onların toplumda yabancılaşmasına sebep olur. Bireyler, para uğruna vahşi bir mücadele sürdürerek davranışları gerektiğinden farklı davranarak kendisine ve topluma yabancılaşır.

Metropol yaşamını ele alan *Squid Game* dizisinde de paranın bireyi ve toplumsal etkileşimi etkilediği görülmektedir. Oyun esnasında katılımcılar parayı hedef haline getirdiklerinden arkadaşlık ve ortaklık düşünceleri sürekli değişmekte ve birbirleri ile etkileşimleri farklılaşmaktadır. Aynı şekilde birey, sahip olduğu değerleri değiştirmekte ve yeni değerler oluşturmaktadır. Bu durum Simmel'in *Para Felsefesinde* anlattıkları ile benzerlik göstermektedir. Oyuncuların para uğruna kendi arzuları için bireyselleşmesi, parayı amaçları uğruna araç olarak nesnelleşmesi, topluma ve kendilerine yabancılaşmaları Simmel'in düşüncesinin beyazperdeye aktarılmış hâli gibi durmaktadır.

Çalışmanın amacı *Squid Game* dizisinde toplumsal etkileşimde paranın etkisini Simmel'in *Para Felsefesi* eserindeki düşünceleri ile karşılaştırarak açıklamaktır. Bu çalışmada ayrıca Simmel'in *bireyselleşme*, *nesnelleşme* ve *yabancılaşma* kavramlarının para ile ilişkisi ve paranın birey ve toplum üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bireylerin para ile ilişkisi oldukça popüler hale gelen *Squid Game* dizisi üzerinden örneklendirilerek incelenmiştir. Bu çalışma, Simmel'in *Para Felsefesi* eserinin anlaşılmasında somutlaştırılmış bir örnek olarak böyle bir diziyi ele alması bakımından önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, gündelik yaşamda olduğu gibi dizilerde de paranın birey ve toplumsal etkileşim üzerindeki etkilerini ile Simmel'in bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile *Squid Game* dizisini inceler. *Squid Game* dizisinde elde edilen veriler anlamlandırılarak detaylı bir şekilde yorumlamakta ve özetlendirilmektedir. Bu yüzden nitel bir araştırmadır. *Squid Game* dizisinde paranın toplumsal etkileşim ile ilişkisi *Para Felsefesi* ile incelenerek, bulgular içerik analizi ile analiz edilmiştir.

2.1. Verilerin Analizi

Dizide yer alan karakterlerin davranışlarının altında yatan nedenler ve kendilerini ifade etme biçimleri sosyal bir yöntem olan söylem analizi ile incelenmiştir. Dizide yer alan görsel sahneleri ve replikleri bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile göstermek için "Sinemataografik Çözümleme" yöntemi

kullanılmıştır. Dizi ve film sahnelerindeki mekânlar ve görsel öğeler bir uyum içerisinde özgün bir anlam kazanmaktadır (Seçmen, 2018, s. 507-513). Bu çalışmada da *Squid Game* dizisindeki görsel sahneler ve öğeler sinematik çözümleme yöntemi ile yorumlanmıştır. Ayrıcı dizide Ferdinand de Saussure’ün gösterge bilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Gösterge bilimsel analiz yöntemi daha çok medya alanında kullanılmaktadır. Bu yöntem izleyici kitlesine verilmek istenen mesajları inceler. Bu yöntem ile birlikte araştırmada *Squid Game* dizisinde paranın toplumla ilişkisi anlamında verilen mesajlar Simmel’in düşüncesiyle tartışılmıştır.

2.2. Araştırma ve Yayın Etiği

Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

2.2.1. Etik kurul izni

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Gündelik yaşamda kendine bir yer edinen medya, izleyicilerine buldukları toplumun örf ve adetlerini öğretir. Aynı zamanda medya, izleyici kitlesine ulaştırmak istediği mesajları iletir. Kitle iletişim araçları istedik yönde hareket etmelerini sağlayarak verilen mesajları “Derialtı Şırınga” yöntemi ile izleyicilerine iletir (Çakı, 2019, s. 296). Simmel *Para Felsefesinde* (2015), paranın toplumsal etkileşim ve birey üzerinde büyük bir etkisi olduğunu belirtir. Ona göre paranın toplumsal etkileşim ve bireyler üzerindeki etkisi üç kavramla anlatılabilir: *bireyselleşme*, *nesnelleşme* ve *yabancılaşma*. Bireyler, para doğrultusunda kendi ihtiyaçlarını ön planda tutarak diğer bireylerle ilişki içerisine girmekte ve toplumda bireyselleşmeye yönelik davranış sergilemektedir. Paraya verilen değer sonucunda para, yaşamın merkezinde yer edinmekte ve böylece nesnelleşmektedir. Ayrıca metropol kentte bireyler toplumun benimsediklerine uzaklaşarak kendilerine ve ait oldukları topluma yabancılaşmaktadır. *Squid Game* dizisine bakıldığında ise genel anlamda para ön plandadır. Dizide yer alan oyuncu karakterler, hayallerine ulaşmak için paraya ihtiyaç duymakta ve hedefleri doğrultusunda diğer oyuncularla iletişime girmektedir. Benmerkezci davranarak oyuncu karakterlerde, bireyselleşmeye dayalı bir davranış söz konusudur. Dizideki oyuncu karakterler, Simmel’in *Para Felsefesinde* bahsettiği gibi, hayatlarının merkezi bir konumuna yerleştirerek parayı nesnelleştirmektedir. Aynı zamanda oyuncu karakterler kendilerinden uzaklaşarak sahip oldukları özüne yabancılaşmaktadırlar. *Squid Game* dizisi, Simmel’in *Para Felsefesinin* somut olarak görülebileceği bir örnektir. Yapılan çalışmada Simmel’in bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile *Squid Game* dizisinde paranın toplumsal etkileşimde ve bireyler üzerindeki etkisi ortaya konmuştur.

3.1. Para ve Toplumsal Etkileşim

Modern dönemin beraberinde getirdiği yeniliklerle birlikte toplum değişime uğramıştır. Bu dönemde metropol kentinde köyden kente olan göçler nedeniyle kentte, farklı kesimlerden gelen bireyler bir arada yaşama fırsatı bulmuştur. Farklı kültürden insanlar, farklı görüşler benimseyerek dağınık bir toplumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Metropol kentinde para, büyük bir ilgi görmektedir (Simmel, 2014, s. 27-29). Buradan hareketle metropol yaşamında paranın yoğun bir ilgi gördüğüne dair örnek metropol yaşamını ele alan *Squid Game* dizisinde açıkça görülmüştür. Dizide 456 kişinin katılımıyla büyük bir para ödülü sunularak oyun düzenlenir. İlk bölümde oyuncu karakterlerin her biri, büyük ödülü kazanmak için yarışmaya katılır. Oyuncular karakterler yarışmayı kazandıktan sonra, kazandıkları para ile kendi hedefleri doğrultusunda parayı harcamayı planlar. Sırf yoğun bir ilgi gören para için büyük bir oyun düzenlenir.

Squid Game dizisinde Han Mi-nyeo karakterinin sahnelerine ekranda sıkça yer verilir. Han Mi-nyeo’nun amacı, büyük para ödülünü kazanmaktır. Ödülü kazanmak için de ihtiyacı olan tek şey güçtür ve bu gücü bir erkek ile elde edebileceğini düşünür. Dördüncü bölümden itibaren Jan Deok-su ile kendi çıkarları doğrultusunda sevgili olabilmek için sürekli etkileşim içerisinde bulunur. Eğer onunla sevgili olursa arkasında bir güç olacak ve bu güçle birlikte büyük para hedefine ulaşacaktır. Oysa düzenlenen oyun, sadece güce dayalı değildir. Dördüncü bölümdeki grup oyununda ise diğer oyuncu karakterler tıpkı Han Mi-nyeo karakterinin düşüncesi gibi bir gruba dâhil olabilmek için iş arayışına girer. Geriye kalan oyuncu eksikliğinden dolayı bir oyuncu grup dışında kalacaktır. Grup dışında kalan oyuncuya ne olacağı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Oyuncular da parayı kazanabilmek için kendi amaçları doğrultusunda bir gruba üye olabilmek için grup üyelerini ikna etmeye

çalışır. Böylece para aracılığıyla oyuncu karakterler birbirleri ile iletişim içerisine girer. Dizide oyuncu karakterlerin para doğrultusunda birbirleri ile çıkar amaçlı ilişkiler içerisine girdiği görülmektedir. Simmel (1910), bireylerin kendi amaçlarına yönelik birbirleri ile iletişim halinde bulduklarını ve oluşan bu etkileşimin toplumu yarattığını savunur. Bireyler, yaşamı boyunca hedefler belirler ve bu hedeflere ulaşmak için para aracılığıyla diğer bireyler ile etkileşime girer. Bu durumda kendi amaçları ya da çıkarları için paraya ulaşmaya çalışırlar. Simmel (2015), toplumda etkileşimin para doğrultusunda çıkar amaçlı olduğunu öngörür.

Dizinin ana karakteri Seong Gi-hun maddi sıkıntılarla boğuşan biridir. Dizinin ilk bölümde verilen sahneden itibaren maddi sıkıntılara ilaveten ailesel sıkıntılarla da mücadele eder. Eşinden boşanan ve bu evlilikten bir çocuk sahibi olan karakter, annesi ile birlikte yaşar. İşsizlik durumundan dolayı annesi sürekli oğlundan yakınmaktadır. Seong Gi-hun borçlarını ödeyebilmek ve para kazanmak için annesinin paraları ile şans oyunları oynayarak yaşamını sakin bir şekilde devam ettirmektedir, ta ki metrobüste takım elbiseli bir işveren ile karşılaşana denk. İşveren, karaktere kolay bir oyun sunarak kısa sürede bir miktar para kazanmasını sağlar. Parayı hedef göstererek karaktere daha büyük paralar kazanabileceği bir oyuna katılması için teklifte bulunur. Büyük para ödülünü kazanmak ve borcunu sonlandırıp annesi ve kızı ile mutlu bir hayat sürdürebilmek için yarışmaya katılır. Diğer oyuncu karakterlere de aynı şekilde teklif sunulur. *Squid Game* dizisinin diğer bir karakteri Kang Sae-byek ise ilk bölümde kendine özgü amaçlar doğrultusunda büyük para ödüllü oyuna katılır. Erkek kardeşi çocuk esirgeme kurumundadır ve kardeşini oradan çıkarmak için annesini kardeşinin velayetini alabilmesi için buldukları şehre getirmek zorundadır. Bunu yapabilmenin tek yolu paradır. Kardeşine ise annesini geri getirme sözü vererek büyük parayı kazanmak için yarışmaya katılır. Yarışmacılardan biri yeni doğmuş bebeğini bırakarak yarışmaya katılır, diğeri eşi ile birlikte katılmaktayken bir diğeri ise eğlenmek amacıyla katılır. Yarışmaya katılan 456 oyuncu karakterlerin her birinin büyük para ödülünü kazanmak için kendine özgü amacı vardır. Dizide gösterilen bu sahnelerde bireylerin hayatlarında metaların ön planda tutulduğu görülür. Simmel (2015, s. 52-55) metropol kentinde paranın yaşamın merkezinde bir yer edindiğini belirtir.

Yedinci bölümde yer alan Cam Köprü adlı beşinci oyununda, Cho Sang-Woo karakteri altıncı oyuna geçebilmek için rakip olarak gördüğü bir oyuncu karakteri ile iletişim halindedir. Beşinci oyunda camdan bir köprü yer alır. Bu köprü sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılır. Köprünün her basamağında camlardan biri sağlamken diğeri hassas konumundadır. Eğer sırası gelen oyuncu kırılan camı seçip üzerine basarsa, belli bir yükseklikten aşağıya düşmek zorunda kalır ve böylece oyunu kaybetmiş olur. Ayrıca oyuncular belli bir süre içerisinde oyunu tamamlamalıdır. Dolayısıyla en öndeki oyuncunun doğru camı seçmesiyle arkasındaki oyuncular da bir sonraki oyuna doğrudan geçme hakkını kazanacaktır. Bu nedenle oyuncu karakterler kendi önündeki diğer oyuncu karakterine camları doğru seçebilmesi için tavsiyelerde bulunarak etkileşim içerisinde bulunur. Eğer camlar kırılmadan karşı tarafa geçebilirse tüm oyuncu karakterleri amaçlarına bir adım daha yaklaşabilecektir. On üç oyuncudan geriye dört oyuncu ve sağ ve sol tarafta olmak üzere toplamda hedefe ulaşmak için geriye sekiz adet cam kalır. Cho Sang-Woo önündeki oyuncu karakteri ile etkileşim halindedir çünkü eğer oyuncu karakter kırılan camı seçerse aşağıya düşecek ve seçme sırası ona gelecektir. Kendi amacı için diğer oyuncu ile sürekli iletişim halinde bulunarak benmerkezi davranış sergiler. Kalan dört oyuncu karakter oldukça şanslıdır çünkü Cho Sang-Woo'nun önündeki oyuncu karakter mesleği sayesinde camlar konusunda ustadır ve onları son üç cama kadar ilerletir. Bu oyuncu karakter, ışığın kırılarak cama yansımından faydalanıp camların kırılabilir olup olmadığını anlamaktadır. Beşinci oyun sisteminin çözüldüğünü fark eden oyun yöneticisi ışıkları söndürür ve oyuncu karakterler için artık herhangi bir şans kalmaz. Oyuncular kişisel hedeflerine ulaşabilmek için kırılmayan camları seçip geçmek zorundadırlar ve artık şanslarını sonuna kadar kullandıkları için oldukça tedirgin haldedirler. Oyunun süresi azaldığından ve hedefine ulaşamayacağı için Cho Sang-Woo önündeki oyuncu karakteri cama iterek camların kırılmasına neden olur ve sağlam olan camlar köprüde belirir. Sağlam camlara basıp kalan üç oyuncu hedeflerine ulaşır ve bir sonraki oyuna katılmaya hak kazanır. Bu sahnelerden yola çıkarak metropol yaşamında para doğrultusunda benmerkezi bir tutum sergilendiği söylenebilir. Simmel'e (1996) göre modern toplumda bireylerin birbirleri ile etkileşime girmesinde *bireyselleşmeye* dayalı bir davranış söz konusudur. Bireyler kendi değerleri yönünden paraya değer biçer. Paraya verilen değer ile kişi hayatında diğer bireyleri değil kendini merkezde tutarak bireyselleşmektedir. Çıkarlar ve amaçlar doğrultusunda toplumun etkileşiminde para, bireyselleşmeye sebep olur.

3.2. Paranın Bireyler Üzerindeki Etkisi

Modern toplumda para, önemli bir nesne olarak görülmektedir. Bireylerin kişisel amaçları doğrultusunda para, bir araç olarak toplumsal etkileşimde *nesnelleşmektedir*. Simmel, paranın toplum etkileşiminde büyük bir katkısı olduğunu ve bireysel amaçlar doğrultusunda paranın, nesnelleştirilip bir amaca dönüştürüldüğünü belirtir (Kahraman, 2018, s. 81-99). Para, bireylerin kendi çıkarlarına yönelik kullandığı bir metaya dönüşerek nesnelleştirilmektedir (Simmel, 2015). Arzuyu tetikleyen nesnelere vardır. Modern toplumda bireylerin arzularını harekete geçiren nesne paradır. Para insanlar için bir arzu aracıdır ve bu arzular doğrultusunda para nesnelleşmektedir. Bireyler nesne olan paranın önemini sadece kendi çıkarlarına yönelik algılar. Simmel, bireylerin kendilerine yönelik nesnelere değer biçtiğini söyler (Hoşgör, 2020, s. 61-79). Bireyler nesnelere soyut anlamlar biçerek önemli bir konuma getirir. Bireyler paraya kendi çıkarlarına yönelik değer biçerek onu arzu objesi olarak kullanmaktadır. Bireyler için fayda var ise bedel de vardır. Arzular için bir bedel ödenir. Her bir değer, karşılığında bir bedel ödenerek elde edilir. Bir dağcının bedeli tehliktir. Eğer dağcılık tehlikeli olarak görülmeseydi bir değeri olmazdı. Arzu edilen para karşılığında bir bedel ödenerek para, nesnelleştirilmektedir. Nesnenin sahip olduğu nitelikler o nesnenin daha ön planda olmasını sağlar. Nesnenin özellikleri onu değerli kılar. Modern toplumda farkındalık yaratan para nesnesi, sahip olduğu nitelikler sayesinde arzulanır (Simmel, 2015, s. 58). Paranın farkındalık edinmesiyle paraya olan talep artmaktadır. Sağladığı imkânlar nedeniyle paraya olan talep fazladır. Para getirdiği nitelikler ile birlikte farkındalık yaratmaktadır. *Squid Game* dizisinde her bir oyuncu parayı faydaları doğrultusunda nesnelleştirdiğine dair sahneler görülmüştür. Bu sahnelerden bazıları örnek olarak aşağıda verilmiştir:

Dizide oyuncuların tek bir amacı vardır; büyük para ödülünü kazanmak. Eğer büyük para ödülü kazanılırsa oyuncuların hayatları düzene girecek ve amaçlarına ulaşacaktır. Her oyuncu için nesne haline gelen para, her birinin hayatının kurtulacağı anlamına gelmektedir. Dizide de nesne olarak para hayatın önemli bir parçası olarak ekranlara yansıtılmaktadır. Dizinin bütün bölümlerinde oyuncuların dinlendikleri odada şeffaf renkte, domuz şeklindeki büyük kumbarada para biriktirmektedir. Oyuncular hayatlarını kurtarabilmek amacıyla parayı hedef olarak görür. Her oyun sonunda hayatta kalmayı başaran oyuncular büyük fanustaki para ödülünü gördükçe para için arzuları daha da artar. Oyuncular hayatlarını düzeltebilmek için parayı oyunun ana hedefi olarak konumlandırarak nesnelleştirmektedir. *Squid Game* dizisinde oyuncularda para uğruna bir bedel ödemektedir. Bedel ödedikleri takdirde oyunda kalarak para için yarışmaya devam ederler. Bir bedel olarak oyuncular rakiplerini öldürmektedir. Dizinin altıncı bölümünde oyuna başlamadan önce oyuncular ikişerli grup oluşturur. Oyuncuların her birinde on adet misket bulunmaktadır. Bu oyun eşlere karşı oynanarak grup arkadaşından 10 misket alan oyuncu oyunu kazanır. Oyunun başında ne yapılacağı anlatılmadığı için oyuncular kendine yakın olarak gördüklerini eş olarak seçmiştir. Ancak oyun başladıktan sonra yapacak bir şey kalmamış ve oyuncular arzuladıkları para için bedel ödemektedir. Ödedikleri bedel, eşlerinden on misketi alarak arzularına bir adım daha yaklaşmaktır. Bir oyuncu eşi eli birlikte katılmış ve bu oyunda para ödülünü almak için eşinden on misketi kazanarak elenmesine neden olmaktadır. Kaybeden oyuncu ateş edilerek oyundan çıkarılmaktadır. Oyuncuların arzuları için bir bedel ödeyerek paranın nesnelleştirdiği görülür.

Bütün oyuncuların hayatının merkezinde para yer alır. Dizinin tüm bölümlerinde para için mücadele edildiğine dair sahnelere yer verilmiştir. Oyuncuların mutluluklarına ulaşması için paraya ihtiyacı vardır. Paraya olan hissiyatlar nedeniyle oyuncular, dizi boyunca paraya kendilerini teslim eder. Oyuncular paranın getirdiklerinin farkındadır. Seong Gi-hun adlı oyuncu ilk bölümde borçları yüzünden tefecilerin onu tuvalette sıkıştırmasıyla paranın farkındalığını anlar. Tefeci insanlara paraya olan mecburi ihtiyaçları için para verir. Para için insanların tefeciye borçlanmak zorunda kalır. Paranın borç ile iki misli katını alma düşüncesi ile tefeci paranın sahip olduğu gücünün farkına varır. Paranın ona vermiş olduğu nitelik ile güç sahibidir. Dizide para değerlidir çünkü ancak para ile oyuncuların bütün hayatı düzene girebilir. Paranın getirdiği nitelikler göz önünde bulundurarak oyuncuların paraya olan talebi her oyunda daha da artmaktadır.

Paranın bireylerin birbirleri ile etkileşiminde bir diğer etkisi *yabancılaşmadır*. Simmel (2014), emek karşılığında para kazanılmazsa bireyin hem özüne hem de topluma yabancılaştığından bahseder. İnsan emek harcayarak para kazanır. İnsanın özünde avcılık toplayıcılık vardır ve bu yoldan emek karşılığında para kazanır. Günümüzde bireyler tüketerek, herhangi bir çaba sarf etmeden para kazanmaktadır. Simmel'e göre kişi paraya kendi emekleri üzerinden ulaşamadığı için üretici değil tüketici insan modeline bürünür. Böylece kişi özüne üretici olma bakımından yabancılaşmaktadır. Bireyler özünden uzaklaşarak özüne yabancılaşmaktadır. Para bireylerin kişiliklerini etkileyerek de kendilerine yabancılaşmasına neden olur. Paranın sağladıkları, bireyleri

kendi kişiliklerinden uzaklaştırır. Modern toplumda birey, paranın getirdiklerini sahip olduğu kişiliğe tercih eder. Her geçen gün paraya olan ilginin artmasıyla bireylerde para hırsı ve açgözlü davranışlar sergilenir. Kolay yoldan elde edilen para ile birey gerçek kişiliğini unutarak hırsından açgözlü davranış sergiler. Üstelik bireyler kötü davranış sergilediklerinde hareketlerinde yanlış davranış olduğunu anlamazlar. Para ilk kez elde edildiğinde bireyde değer duygusunu azaltır. Paranın bireylerde yabancılaşmaya sebep olduğuna dair yer alan sahneler şu şekilde örnek verilebilir:

Dizide oyuncular hiçbir çaba sarf etmeden kolay yoldan para elde etmeyi amaçlar. İnsanlar özünde avcılık ve tarımla uğraşarak alın teri ile emeklerinin karşılığını alır. Ancak dizide yer alan oyuncular özü gereği hiçbir üretim sağlamadan para kazanmayı hedef edinmiştir. İlk bölümde her oyuncunun yüzünden masum biri oldukları görünür. Fakat son bölüme kadar oyuncuların çoğu para hırsı ile ilk bölümde sergiledikleri insancıl davranışlarını kaybeder. Paraya olan açgözlü davranışları yüzünden kendileri dışında rakip olarak gördükleri diğer oyuncuları gözünün yaşına bakmadan ölümlerine sebep olup oyundan elerler. Eğer oyun, karşılığında para olmadan düzenlenseydi oyuncular, kişiliklerine bu denli yabancılaşmayabilirdi. Dizideki Han Mi-nyeo, para için kişiliğine yabancılaşmıştır. Dizinin ilk bölümünde masum bir anne olarak ekrana yansımıştır. Hatta oyunun iptal edilmesi için oy toplanırken çocuğunun masraflarını karşılamak için oyuna katıldığından söz eder. İlk bölümden sonra bu karakter para için tekrar oyuna katılır. İlk sahnelerde silik bir karakterken ilerleyen sahnelerde kötü karaktere bürünmektedir. Dolayısıyla Han Mi-nyeo karakteri kendi kişiliğine yabancılaşmaktadır.

Son oyun için toplamda geriye üç oyuncu kalmıştır. Bunlar Seong Gi-Hun, Kang Sae-byeok ve Cho Sang-Woo'dur. Son oyuna başlamadan önce büyük bir sofrada üç oyuncu için ziyafet verilir. Yemek bitiminde her birinin önüne bıçak konulur. Oyuncu karakterler kendilerini korumak amacı ile hücrelerine gitmeden önce bıçakları yanlarına almak zorunda kalırlar. Hücreye döndüklerinde Kang Sae-byeok rahatsızlığından dolayı baygınlık geçirir. Seong Gi-Hun yardım istemek amacıyla bulunduğu yerden uzaklaşır ve bunu fırsat bilen Cho San-Woo bir oyuncu daha elemek için yanına aldığı bıçakla Kang Sae-byeok'u öldürür. Onun para kazanma arzusu insancıl davranıştan daha baskın hale gelir ve dizinin sonunda iyi biriyken acımasız biri olmuştur. Onun için Kang Sae-byeok ile arkadaşlığının ve yaşamışlıklarının bir değeri yoktu çünkü parayı hedefi için bir nesne haline getirmiş ve kendine yabancılaşmıştır.

Para, insanın özünde sahip olduğu birçok duyguyu yok eden bir nesne haline gelmektedir. Gündelik yaşama bakıldığında para için çoğu bireyin, en yakınındakileri bile incittiği görülmektedir. Simmel'e (2015, s. 15-32) göre artık toplumda insan ahlakından çok paraya değer verilmektedir. Eskiden benimsenen iyi kalpli insan olma gibi değerler ortadan kalkar. Sahip olunan değerleri para önemsizleştirmektedir. Paraya olan dürtü arttıkça bireylerde onur, erdem, sevgi-saygı, yardımlaşma, doğruluk gibi değerler azalacaktır. Bireyler toplumun ahlakında da yabancılaşmaktadır. Bu bireyler Simmel'e göre ego ile hareket etmektedir. Paranın bireylerin topluma yabancılaşmasına dair sahneler yer verilmiştir.

Squid Game dizisinde her oyuncunun amacı para ödülünü almaktır. Oyuncular bireysel amaçlar doğrultusunda ahlaka yabancılaşmaktadır. Oyuncuların hedefleri para ile sağlanarak oyuncuların davranışları para tarafından ele geçirilir. Hedef olarak belirledikleri para uğruna oyuncular birbirlerinin ölümüne sebep olmaktadır. Dizinin ilk oyununda bütün oyuncular para kazanmak için oyuna katılmıştır fakat oyunda pilli bebek oyuncularına yüzünü döndüğü an oyuncular hareket ederse, sistem ile hareketleri algılanıp ateş edilerek öldürülür. Oyun ilk oynandığında çok fazla oyuncu oyundan geri çekilmeyi istedi ve oy birliği ile oyunun finalini göremeden oyun bitirilmişti. Ancak oyuncular gerçek hayatlarına geri döndüklerinde hayatın gerçekleri ile karşılaşmış ve hayatlarını sürdürebilmek için paraya ihtiyaçları olduğunu bir kez daha anlamıştır. Bu nedenle ilk oyunda o kadar oyuncunun katledilmesine göz yumarak hayatta kalan oyuncular oyuna tekrar katılmıştır. Oyuncular bir sonraki oyuna geçtikçe para ödülünü kazanmak için birbirlerine olan sevgi ve saygısını kaybetmektedir. Yarışmada yaşlı bir oyuncu bulunmaktadır. Toplum ahlakına göre yaşlılara saygı ve sevgi gösterilir. Dizinin dördüncü bölümünde oyuncular dinlenme odasında gece vakti şıklar kapatılır. Oyuncular para için birbirlerini oyundan elemek için kavga eder. Kavga etmek toplumda yanlış bir davranış olmasına rağmen üstelik oyundaki yaşlı oyuncuya da saldırılmaktadır. Önceden kabul görünmeyen davranışlar artık sergilenir hale gelir. Aslında oyuncular, paraya değer biçerek ve karşıt davranış sergileyerek toplum ahlakına yabancılaşmaktadır.

Aynı zamanda para, ticari amaç için kullanılan bir nesne iken psikolojiyi etkileyen bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Para, bireylerin yabancılaşmasına sebep olurken kendi de amacına yabancılaşmaktadır. Modern

dönemde paranın her şeye gücü yetmektedir. Giderek de değeri arttığı için bireyler paranın gücüne boyun eğer. Bireyler üzerinde büyük bir yetkiye sahip olan para, bireylerin davranışlarını da etkiler. *Squid Game* dizisinde de para ödülü oyuncuların performansına yansımaktadır. Oyuncuların büyük para ödüllü yarışmaya katılmalarının amacı para ödülünü kazanmaktır. Ancak oyuncular ikinci oyundan sonra para kazanma amaçlarını bir kenara bırakıp, birbirleri ile uğraşmaya başlar. Bu nedenle paranın gücü oyuncular üzerinde hüküm kurmaktadır.

Kısacası, Simmel'in dediği gibi toplumsal etkileşimin oluşmasını sağlayan para, bireysel bir amaç haline gelmektedir. Modern toplumda hayat para üzerine kuruludur. Toplumun değerlerini ele alan medyada da para konusu ele alınmaktadır. Para bireyler kendi çıkarları doğrultusunda diğer bireylerle iletişime girmesini sağlayarak etkileşimde bireyselleşmeye neden olur. Para, bireylerin arzu ve dürtülerini yerine getiren bir araç olarak nesnelleşmekte ve para uğruna bireylerin hem topluma hem de kendilerine yabancılaşmaktadır. Paranın modern yaşamda yarattığı etkileri *Squid Game* dizisine de yansımaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada medyanın bir ürünü olan dizilerde işlenen toplumsal etkileşimde paranın etkisi ele alınmıştır. Paranın yoğun bir şekilde işlendiği *Squid Game* dizisi incelenmiştir. Dizide toplumsal etkileşimde paranın etkisinin incelenmesinin yanı sıra bireyler üzerindeki etkisi de Simmel'in bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile işlenmiştir. Ayrıca dizilerin toplumda içselleştirildiği ve modern bireylerin tutum ve davranışlarını etkilediği ele alınmıştır.

Çok kısa bir sürede Netflix platformunda büyük bir izleyici ve hayran kitlesine sahip olan *Squid Game* dizisi para ve toplum ilişkisini Simmel'in *Para Felsefesi* adlı eseriyle ele alınması bakımından önemli bir yapıdır. Sinematografik öğeleriyle izleyicisinin ilgisini çeken dizi, Netflix platformunda önemli bir yer edinmiştir. Dizi, izleyicilere paranın toplumdaki işleyişini gösterir. Dizinin bütün bölümlerine bakıldığında, toplumsal etkileşimde paranın toplum ve bireyler üzerindeki etkisi Simmel'in düşüncelerinin beyazperdeye yansıtılmış şekli gibi görünmektedir. Bu çalışmada *Squid Game* dizisinde yer alan oyuncu karakterlerin para doğrultusunda birbirleri ile kurdukları etkileşim *Para Felsefesi* ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Dizide paranın toplumsal etkileşimde bireyselleşmeyi öne çıkarması, yarışmaya katılan bütün oyuncuların anaparayı kazanmak için diğer oyuncularla kişisel çıkarları yönünde iletişim içerisine girmeleri üzerinden verilmiştir. Paranın toplum içerisinde gizli bir bağ inşa ederek dizide oyuncuların paraya hedeflerine ulaşabilecekleri bir obje olarak değer vermeleri gibi paranın toplumsal etkileşimde nesnelleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarışmaya katılan birçok oyuncu, dürtülerini harekete geçiren para objesinin üzerlerinde yarattığı etkilerden dolayı hem kendi karakterlerine hem de toplumun özümsemiği ahlak ve değerlerin dışında davranış sergilemeleri toplumsal etkileşimde paranın yabancılaşmayı yarattığı dizide yansıtılmıştır.

Simmel'in *Para Felsefesi* üzerine yapılan önceki çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ülger (2014), modanın toplumu hem güçlendirdiğini hem de zayıflattığını ve sosyo-psikolojik işlevleri olduğu sonucuna varmıştır. Para gibi moda da yabancılaşmaya sebep olmaktadır. Özelce (2017) de Marksizm ve Simmel arasında bir bağ olduğu sonucuna ulaşmıştır. Her ikisi de paranın soyutlaştığına dair sonuç çıkarmıştır ancak yabancılaşma konusunda farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Akın (2019) da paranın farklılaşmaya sebep olduğuna ve bireyler arasında mesafeli ilişkiler oluşturduğuna ulaşmıştır.

Dizideki karakterlerin davranışlarının yanı sıra belirlenen oyun kurallarında ve oyun düzenlenmesinde de toplumsal etkileşim üzerinde paranın etkili olduğu ipuçları görülür. Misket oyunu dizide ikiyeşerli gruplar halinde oynanmaktadır. Para ödülü için oyuncuların her biri kendilerine bireysel amaçlı oyun arkadaşı arayışına girmektedir. Şeker kalıbı oyununda oyuncular bireysel olarak oynarken halat çekme oyununda sekiz kişilik gruplar oluşturulmaktadır. Oyunun son bölümünde ise geriye kalan son iki yarışmacı, oyunun iki kişinin kazanmasını isteyip oyunun sonlanmasını istemiştir. Ancak oyun kuralları gereği yarışmacıların istediğini reddedip tek bir kazananın olmasını şart koymuştur. Bu durumda toplumsal etkileşimi paranın etkili olmasına örnek verilebilir. *Squid Game* dizinde yer alan karakterlerin paraya yönelik birbirleri ile etkileşimde bulunmaları Simmel'in *Para Felsefesinde* söz ettiği bireyselleşme, nesnelleşme ve yabancılaşma kavramları ile ifade edilebileceği sonucuna varılmıştır. Bu çalışma son zamanda büyük bir izlenme ve beğeni karşılayan *Squid Game* dizisinde ele alınan toplum ve para konusu ile sınırlandırılmıştır. Bu noktada *Squid Game* dizisi, yapısal olarak ilk kez Simmel'in *Para Felsefesi* ile analiz edilmiştir. Bu çalışma daha sonra yapılacak olan medya çalışmalarının sosyolojik anlamda incelenmesine katkı sağlayacaktır.

Toplumda önemli olarak görülen fikir ve değerlerin sunulmasında dizilerin önemi unutulmamalıdır. Dizileri gündelik yaşamı yansıtır ve izleyicilerinin tutum ve davranışları üzerinde etkilemede etkili olduğu unutulmamalıdır.

5. BEYAN

Araştırma ve Yayın Etiği: Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni Beyanı: Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Makaleye Katkı Oranı Beyanı: 1. yazar katkı oranı: %50 (Literatür incelemesi, problemin açıklanması, araştırma ve araştırmanın ilk analizi, bulguların sunumu, tartışma ve sonuç hazırlanması), 2. yazar katkı oranı: %50 (Literatür incelemesi, araştırma ve araştırmanın analizi, bulguların yorumlanması, tartışma ve sonucun hazırlanması ve makalenin değerlendirilmesi)

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

6. KAYNAKÇA

Akın, Ş. (2019). Muhafazakar girişimcilerde zenginleşme ve zihniyet dönüşümü Georg Simmel’in paranın felsefesi tezi çerçevesinde bir çalışma. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Akyazı, A. (2019). Sosyal medya ve tüketim ilişkisi: popüler ünlülerin Instagram hesapları üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 93-108.

Arpa, H. İ. (2017). Role of television in consumer society in night train and about a boy. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 41(2), 189-204.

Arslan, A. (2001), *Dünyada ve Türkiye’de medya gerçeği*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü (Yayına hazır kitap).

Barrett, O., & Braham, P. (1995). *Media, knowledge and power*. London: Routledge.

Çakı, C. (2019). Hipodermik iğne modeli bağlamında Nazi propagandasının Walt Disney çizgi filmlerinde eleştirisi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 292-307.

Çelebi, E. (2014). Dijital sosyalleşme: Çevrimiçi sosyalleşmenin sosyal bağlılık, kaygı, depresyon ve mutluluk üzerine etkileri, 'Dijital iletişim etkisi' uluslararası akademik konferans bildiri kitabı, İstanbul: İskenderiye Kitap, ss. 547-554.

Dolgun, U. (2016). Kitle iletişim araçları ve yeni medya. 20 Aralık 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/UgurDolgun/publication/322386365_KITILE_ILETISIM_ARACLARI_V_E_YENI_MEDYA/links/5a5733d00f7e9bf2a5376558/KITILE-ILETISIM-ARACLARI-VE-YENI-MEDYA.pdf adresinden alındı.

Durkheim, É. (1884). *The division of labor in society*. New York: Free Press.

Erjem, Y., & Çağlayandereli, M. (2006). Televizyon ve gençlik: yerli dizilerin gençlerin model alma davranışı üzerindeki etkisi. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 15-30.

Ferhat, S. (2016). Dijital dünyanın gerçekliği, gerçek dünyanın sanallığı bir dijital medya ürünü olarak sanal gerçeklik. *Trt Akademi*, 1(2), 724-746.

Hatıplı, M. (2017). Postmodernizm, tüketim, popüler kültür ve medya. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 32-50.

Hoşgör, K. (2020). Georg Simmel ve kültürün trajedisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 19(1), 61-79.

Jeanneney, J. N., (1998). *Başlangıcımızdan günümüze medya tarihi*, (Çev. E. Atuk). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kahraman, F. (2018). Kesitlerden topluma bakabilmek: Georg Simmel sosyolojisi üzerine bir inceleme denemesi. *Sosyoloji Dergisi*, (37), 81-99.
- Karaca, M. (2007). Aileyi tehdit eden yeni bir tehlike: Sanal ilişkiler. *Humanities Sciences*, 2(3), 131-143.
- Laswell, H. D. (1948). *The structure and function of communication in society*. The Communication of Ideas.
- Marx, K. (1904). *A contribution to the critique of political economy*, Chicago: Progress Publishers.
- Marx, K. (1993). *Ekonomi politüğün eleştirisine katkı* (Çev. S. Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (2015). *Kapital* (Çev. M. Selik ve N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Mattoni, A., & Trere, E. (2014). Media practices, mediation processes and mediatization in the study of social movements, *Communication Theory*, 24(3), 252-271.
- Özelce, G. (2017). Simmel ve Marksizm arasında zayıf görünen güçlü bağlar. *Uludağ Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 133-149.
- Seçmen, E. A. (2018). Sinematografinin görsel anlatım kodları ve mekân kullanımının gerçekliğin oluşturulması bağlamında bir dönem dizisi incelemesi: Narcos örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 4(2), 507-532.
- Simmel, G. (1990). *Philosophy of money* (Çev. T. Bottomore ve D. Frisby). London: Routledge.
- Simmel, G. (1996). Metropol ve tinsel yaşam. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 81-91.
- Simmel, G. (2001). *Metropol ve zihinsel yaşam* (Çev. C. Ener). İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2006). *Modern kültürde çatışma* (Çev. T. Bora, N. Kalaycı ve E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Simmel, G. (2014). *Paranın felsefesi* (Çev. Y. Alogan ve Ö. D. Aydın). İstanbul: İthaki Yayınları
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve kültür* (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Thomas, M. J. (1997). Consumer market research: does it have validity some postmodern thoughts. *Marketing Intelligence a Planning*, 15(2), 54-59.
- Ülger, E. G. (2014). G. Simmel'de sınıfsal farklılığın nesnelleştiği bir alan: Moda felsefesi. *Felsefe Dünyası*, (59), 183-216.
- Weber, M. (1958). *The Protestant ethic and the spirit of Capitalism*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Yeğin, M. O. (2019). Irkçılık bağlamında 'Elite' dizi filminin eleştirel söylem analizi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 1489-1521.

7. EXTENDED ABSTRACT

The money has been maintaining its importance in human life with its existence from past to present. Money has gained an important position in society as people value money. In social life, the economy has an effect. The economy provides an order to the society and living conditions are formed by the economic order (Weber, 1958, p. 180-182). Money has a social value and social values are reflected in the behavior of individuals (Fichter, 2012). Money acts as an incentive tool for individuals to reach their goals and creates a social bond between individuals within the economic system. According to Marx's (1993) model of society, there is an infrastructure and a superstructure in society. Infrastructure and superstructure determine the society. While infrastructure constitutes the economy, cultural activities constitutes superstructure. If the basic needs are met with the infrastructure, the individual spends time for cultural activities in the superstructure. Production and labor in the infrastructure determine the superstructure, namely religion and politics. Money which has a great effect on the formation of social order also has effects on individuals. The modern period assimilates an individual-centered lifestyle (Yıldırım, 2009). Individuals act for their own interests, not for others. Individuals distance the sense of we and adopt the sense of I. This period, social life is increasingly individualized.

Simmel analyses the subject of social interaction in his *Philosophy of Money* and mentions that the importance of money is gradually increasing in society and money transforms society over time. Money is seen as an important factor in providing interaction between individuals in modern era. Money activates the impulses of individuals for their own purposes and supplies their interaction with other individuals. Nowadays, money is

one of the most desired objects since it is accepted as one of the most important means of achieving the goals of individuals. For this reason, the value of money has been increasing day by day. Simmel states that individuals need money to achieve their goals and money had become a value in society, enables individuals to communicate with each other. Social interaction occurs on the interests of individuals. According to Simmel, individual's desire for money causes individuation for his own purpose. During the barter, money is objectified by becoming an object tool is supported the desires of individuals. Money causes the alienation of individuals to what society adopts. In this case, the social function of money can be explained by three concepts (Simmel, 2014): *Individualization*, *objectification* and *alienation*.

Media constitutes a significant part of daily life in modern era and creates a great impact on individuals (Arslan, 2011, p. 11). The media is established on technology and consumers reach the media more easily anymore. Media reflects social values and norms and affects society (Barrett & Braham, 1995, p. 84-86). It is possible to see the values, emotions and stereotyped norms adopted by the society we live in the media of modern period. The media relates with society just as money has an effect on society (Altunay, 2015). Media has become the habit of modern age like money and thus has been internalized in society. The audience learns the culture of the society in which they live in a natural way through the media. In terms of social learning, series constitute an important part of the media (Erjem & Çağlayandereli, 2006). TV series have traces on the attitudes and behaviors of the viewers. Similarly, Arpa (2017) states that the media affects the culture, behavior and mentality of individuals by reflecting real lives on the screens. The audience learns its role in society through the media and makes up the whole of society. Within the theory of hypodermic injection, the hidden messages in the media directly affect the behavior of the audience (Lasswell, 1948). Messages transmitted to the audience directly, like a needle that delivers fluid under the skin. In addition, as the media affects the individual, it also affects social interactions (Karaca, 2007). The media, which is effective in the egocentric act of individuals in society, also changes social interaction in this direction (Mattoni & Trere, 2014).

The media deals with social issues. It forms a part of modern life by prioritizing what society values in order not to lose media audiences (Zavalsız & Dağcı, 2019). The importance of money is mentioned in the TV series as seen in daily life and scenarios are created on this subject. One of the TV series dealt with the money issue is the *Squid Game* series on the Netflix channel. In this series, the effect of money on society and individuals and the value of money in daily life are discussed. In the series of *Squid Game*, it is seen that money affects the individual and social interaction. Since the participants make money their target during the game, the thoughts of friendship and partnership are constantly changing and their interactions with each other are different. Similarly, the individuals change their values and create new values. This situation is similar to what Simmel describes in his *Philosophy of Money*. The individualization of the actors for their own desires for the sake of money, the objectification of money as a tool for their ends, and their alienation from the society and themselves are seemed like Simmel's thought transferred to the cinema.

The aim of the study is to explain the effect of money on social interaction in the series of *Squid Game* by comparing it with Simmel's thoughts in the *Philosophy of Money*. In this study, the relationship of Simmel's concepts of individualization, objectification and alienation with money and the effect of money on individuals are tried to be revealed. The relationship of individuals with money has been examined through the popular series of *Squid Game*.

Akın, N., & Akıncı Düzel, S. (2023). Türkiye’de erken çocukluk otizmi konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 4(1), 13-26.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 21.10.2022 Kabul/Accepted: 20.01.2023

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Türkiye’de Erken Çocukluk Otizmi Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi¹

Nesrin AKIN²

Senem AKINCI DÜZEL³

Özet

Otizm, belirtileri erken dönemde başlayan etkileri ömür boyu devam eden sosyal etkileşimin kısıtlı ya da hiç olmadığı, yineleyici davranışlarla birlikte tiklerin ve takıntıların eşlik ettiği nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Eğitim faktörü otizmin seyri üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Bu çalışmada Türkiye’de “eğitim öğretim” alanında otizm ile ilgili “2015-2021” yılları arasında yapılan lisansüstü tezler incelenmiştir. Tarama modelinde desenlenen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmada Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden 01/12/2021 tarihinde yapılan tez taraması sonucunda, “eğitim öğretim” alanında Otizm ilgili 97 tezdten Erken Çocuklukta Otizm ilgili 12 doktora, 18 yüksek lisans tezin içinde olduğu toplam 30 tezin incelemesi yapılmıştır. Bulgularda toplanan verilerin yüzdeleri ve frekans dağılımları verilmiştir. Tezlerin çalışma konularını otizmlili çocukların taklit becerileri, dil gelişimleri, iletişim başlatma ve sürdürme becerileri, akran ilişkileri oluşturmaktadır. Tezler ağırlıklı olarak özel eğitim alanında çalışılmış olup temel eğitim bilimleri alanında 2 çalışma mevcuttur. Çalışmalarda erken çocukluk döneminde otizm ile ilgili çalışmalarda örneklem sayısı 1 ile 65 arasında değişmektedir. Bu örneklem grubu tezlerdeki sadece otizm tanılı çocukların sayısal verilerini ifade etmektedir. Tezlerin büyük çoğunluğunda yöntem olarak tek denekli araştırma modellerinden çoklu yoklama modeli, ilişkisel tarama modeli, betimsel nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Deneysel yapılan tezlerde çocukların dil gelişimi, problem davranış, iletişim ve taklit becerilerinde deney grubunun lehine anlamlı farklar bulunmuştur. Tezlerin tamamına yakınında erken çocukluk dönemi otizmle ilgili daha kapsamlı nicel ve nitel araştırma yöntemleri ile desenlenen çalışma yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken çocukluk; otizm; otizm ile ilgili tezler

Analysis of Postgraduate Theses on Early Childhood Autism in Turkey

Abstract

Autism is defined as a neurodevelopmental disorder, the symptoms of which begin in the early stages, and the effects of which continue for life, in which social interaction is limited or absent, and repetitive behaviors are accompanied by tics and obsessions. Studies have shown that the education factor has positive effects on the course of autism. In this study, postgraduate theses on autism in the field of "education" in Turkey between the years "2015-2021" were examined. In the study designed in the scanning model, the document

¹ Bu makale 18-19 Aralık 2021 tarihinde FSMVU Eğitimde Mükemmeliyet Araştırmaları Kongresi’nde (EMAK-2021) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul-Türkiye, nesrin.akin@stu.fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0321-4701

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul-Türkiye, senem.duzel@stu.fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6831-6787

analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. In the study, as a result of the thesis screening carried out on 01/12/2021 from YÖK National Thesis Center, a total of 30 theses, 12 doctorate and 18 master's, were examined among 97 theses. Theses on Autism in the field of "education and training". Percentage and frequency distributions of the data collected in the findings are given. The imitation skills of children with autism, their language development, their ability to initiate and maintain communication, peer relations are the subject of theses. Theses were mainly studied in the field of special education, and there are 2 studies in the field of basic education sciences. The sample size in studies on autism in early childhood ranges from 1 to 65. This sample group represents only the numerical data of children with autism in theses. In the majority of theses, single-subject research models, multiple probe model, relational survey model, descriptive qualitative research methods were used. In the experimental theses, significant differences were found in favor of the experimental group in the language development, problem behavior, communication and imitation skills of the children. It is recommended that almost all of the theses be designed with more comprehensive quantitative and qualitative research methods on early childhood autism.

Keywords: Early childhood; autism; theses on autism

1. GİRİŞ

Erken çocukluk; 0-8 yaş aralığını kapsayan öğrenme ve gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Çocuk çevresiyle ilgili ilk bilgi ve deneyimleri bu zaman aralığında kazanır. Bu dönemde yetişkin bir bireyin desteğine büyük ihtiyaç duyar. Doğumdan 3 yaşına kadar olan dönem bebeklik ve ilk çocukluk, 3-5 yaş arası okul öncesi dönem, 5-8 yaş arası ilköğretim dönemindeki çocukları ifade etmektedir (Schweinhart, 2021, s. 2). Erken çocukluk döneminde gelişimin en önemli ve kritik olduğu bölüm beyindir. Çocuklar duygusal, sosyal, zihinsel, fiziksel ve dil gelişiminin temellerini bu dönemde atar bu dönemde yapılan müdahalelerin etkilerinin de olumlu yönde olduğunu yapılan çalışmalar göstermektedir (Kaytaç ve Öztürk, 2019).

Eğitim her çocuğun hakkıdır ve çocuklar tüm potansiyellerini eğitim sayesinde ortaya çıkarabilmektedir. Bu sebeplerden yola çıkarak çocukların erken çocukluk eğitim programlarından yararlanması için gerekli adımların atılması son derece önemlidir. Erken müdahale programları, gelişimsel yönden dezavantajlı ve yetersizliği olan çocukların ilk öğretmenleri olan ailelerinin eğitim anlamında yetiştirilmesi ve bu sayede çocukların gelişim ve öğrenmelerini etkileyen olumsuz faktörlerin ortadan kaldırılmasını hedefleyen kurum ve ev merkezli çalışmalardır (Kartal, 2007).

Özel gereksinimli çocuklara uygulanan erken müdahale eğitim programları çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Otizmliler çocuklar özel gereksinimli çocuk grubu kategorisinde yer almakta, erken müdahale ve eğitim desteklerinden faydalandıklarında olumlu gelişme gösterdiklerini yapılan çalışmalar desteklemektedir (Coleman vd., 1960/2017).

Otizmliler; sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ve destek eğitime ihtiyacı olan bireylerdir (MEB, 2006, s. 2). Otizmliler çocukların dikkatlerini karşısındakine yönelterek koordine etmekte sıkıntı yaşamalarının yanı sıra diğer insanların içsel durumlarını anlama, sosyal eylemlerini kavrayıp önceden kestirme yeteneğinden yoksun oldukları bilinmektedir (Erwin, 1998-1999/2000, s. 34).

Kanner ve Lesser (1958) 1943 yılında 11 çocukla 5 yıl boyunca yaptıkları araştırma bulgularında yaşamın ilk iki yılında ortaya çıkan aşırı yalnızlık ve yalnızlığın korunması olarak ifade ettikleri otizmi "Duygusal Temasın Otistik Bozuklukları" başlığı altında rapor etmişlerdir. Ben merkezci ve aşılması güç bir yalnızlık arzusuyla baş gösteren bir tablo çizen otizm başlangıçta soru işaretleri ile karşılanırsa da ilerleyen çalışmalarda bu durumu doğrulayan birçok rapor yayınlanmıştır.

Otizmlilerde göz kontağı kurma, yüzdeki ifadeleri anlama ve buna bağlı olarak karşılıklı iletişimin sınırlı olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar otizmliler bireylerin dikkatlerini gözlerden çok ağız bölgesine yoğunlaştırdıklarını ve bu sebeple yüzdeki ifadeleri anlamakta güçlük çektiklerini göstermiştir. Bunun yanında araştırmacılar otizmliler bireylerin belirsizlik ifade eden mimik ve davranışları olumsuz algıladıkları bu durumda problem davranışlar sergileme oranlarının sıklığına belirtmişlerdir. (Kadak vd., 2013).

Otizmin erken tanısı, tedavi ve erken müdahale yöntemlerinin ortaya çıkarılmasında büyük önem taşır. Bu şekilde erken müdahale edilen ortam ve fırsat tanınan otizmliler bireyler, yeterli desteği almayan akranlarına oranla daha büyük ilerlemeler kaydetmekte ve normal gelişim gösteren yaşlılarıyla birlikte yaşama aktif

katılımları daha kolay olmaktadır (Alver ve Gümüş, 2020). Otizmde yaygın olarak kullanılan tedavi yöntemleri arasında (TAT) tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları (diyet, duyuşal bütünleme, masaj terapi, yoga, dans, müzik terapi, akupunktur vs.) her geçen gün artmaktadır. Ebeveynler, otizmliler için geleneksel tıp tedavilerinden yeterince sonuç alamadıkları düşüncesiyle TAT yöntemlerine başvurmuşlardır. Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin çocuklarının doktorları ile TAT yöntemleri hakkında bilgi paylaşmadıklarını belirttikleri görülmektedir. Farmakolojik tedavi dışında uygulanan TAT yöntemleri hakkında ebeveynler tarafından doktorların bilgilendirilmesi ve doktorlarla ebeveynlerin görüş birliğı içinde olması otizmliler çocukların gelişimine olumlu katkıları sağlayacağı düşünülmektedir (Hangül ve Tufan, 2022).

Bu çalışmanın amacı; erken çocukluk döneminde önceki yıllarda araştırılmış olan otizm konulu lisansüstü tezleri inceleyerek “eğitim öğretim” alanı ve 2015-2021 yıllarını ölçüt olarak doküman analizlerini yapmak, tezlerin yöntem bölümlerini derinlemesine ele almak ve elde edilen veriler ışığında erken çocukluk otizmi konusunda araştırmacılara yol göstermektir.

1.1. Problem Durumu

Amerikan Psikiyatri Birliğı'nin 1944 tarihli Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı dördüncü baskısında (DSM-IV) Yaygın Gelişimsel Bozukluk (YGB) bölümünde otizm ile ilgili klinik açıklamaları Asperger Sendromu (AS), Rett Bozukluğu, Çocukluk Otizmi, Yaygın Gelişimsel Bozukluk -Başka Türü Adlandırılmayan (YGB-BTA), Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu olarak sınıflanmıştır. Tanı alan çocuklar üç alanda “Sosyal etkileşim, iletişim ve tekrarlayan kısıtlı davranışlar” eksiklik göstermişlerdir. Belirlenen alanlarda 12 ölçütten en az 6 tanesini karşılayan çocuklar otistik bozukluk tanısı almaktadır. YGB içinde belirtilerin şiddetinde görülen geniş farklılıklar ve bir bozukluğu diğerinden ayırt etmekte ortaya çıkan zorluklar nedeniyle uzmanlar DSM-5 ile YGB içinde yer alan ayrı tanı başlıkları Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olarak bilinen daha geniş bir başlık altında toplamaya karar vermiştir. Sonuç olarak sosyal etkileşim alanında en az üç; sınırlı tekrarlayan davranışlarda en az iki belirti gösterildiğinde OSB tanısı konulabileceğı kararlaştırılmıştır (Kadak ve Meral, 2019).

Otizmin ortaya çıkış nedenlerini belirlemek amacıyla araştırma yapan Kanner ilk olarak bu nedenlerin altında soğuk anne baba tutumu olduğunu öne sürmüştür. Yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda otizmin genetik faktörlü davranışsal bir bozukluk olduğu tespit edilmiştir. Rimland'ın otizmle ilgili yayınladığı çalışmalardan etkilenen Kanner, ebeveynlerin tutumuyla ilgili olumsuz görüşlerinde değışikliğe gitmiş buzdolabı anne kavramı yerine otizmde genetik yatkınlık ve ikiz popülasyonundaki çalışmalara yönelmiştir (Cohmer, 2014).

Otizmin yaygınlığı ve cinsiyet olarak dağılımına bakıldığında; 2006 yılında 150 kişide bir otizm tanısı konurken 2014 yılında 64 kişide 1 kişinin otizm tanısı aldığı yapılan çalışmalar ortaya koymuştur. Cinsiyet olarak dağılıma bakıldığında ise erkek çocuklarda görülme sıklığı kız çocuklarına oranla 4-5 kat fazla olduğu tespit edilmiştir (MEB, 2016).

Otizmliler çocukların gelişimine yönelik uygulamaları gerçekleştirebilmek için çocukları bireysel özelliklerine göre değerlendirmek önemlidir. Burada eğitimcinin rolü büyüktür. Okul ve aileyle iş birliğı içinde yapılan uygulamalar olumlu sonuçlar vermektedir. Erken ve kapsayıcı eğitim ortamlarında otizmliler çocuklar daha olumlu görşelliğe sahip olmaktadır. Yapılan çalışmalar kapsayıcı ve erken eğitimin otizmliler çocuklarla birlikte normal gelişim gösteren akranlarında da olumlu geri dönüşleri olduğunu göstermektedir (Vakil vd., 2009).

Otizmliler çocukların eğitimi sadece okul ya da bireysel eğitimlerle sınırlı olmayan yaşamın her alanında ve her döneminde 24 saat devam eden bir süreç eğitimidir. Otizmliler çocuklar her biri diğerinden farklı özellikler sergilediğinden çocukların ihtiyaçlarına uygun BEP hazırlanmalı, aileleri eğitimin içine katılmalı, akranlarıyla bir arada eğitim olanakları sunulmalı ve eğitimin sistematik olmasına özen gösterilmelidir. (Tohum Otizm Vakfı, 2020).

Araştırma kapsamında Türkiye'de eğitim alanında yayımlanmış erken çocukluk otizmi konulu lisansüstü tezler incelenmiştir. Böylece erken çocukluk döneminde eğitim alanında otizmle ilgili ileriki çalışmalara farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı eğitim öğretim alanında otizmle ilgili Türkiye'de 2015-2021 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tezlerin analizini yaparak mevcut durumu ortaya koymak ve sonuç olarak alanla ilgili öneriler sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır;

1. İncelenen lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. İncelenen lisansüstü tezlerin türe göre dağılımı nasıldır?
3. İncelenen lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
4. İncelenen lisansüstü tezlerin örneklem grubunun cinsiyet değişkenine göre dağılımı nasıldır?
5. İncelenen lisansüstü tezlerin araştırma desenine göre dağılımı nasıldır?
6. İncelenen lisansüstü tezlerde çocuklarla çalışılan konular nelerdir?
7. İncelenen lisansüstü tezlerin üniversitelerin alanlarına göre dağılımı nasıldır?

1.1.1. Araştırmanın amacı ve önemi

Erken çocukluk döneminde otizmlili çocukların eğitim özellikleri ve yeterlikleri göz önünde bulundurularak yapılan çalışmalar, bireyin tüm gelişim alanlarında ilerlemeler kaydetmektedir. Fakat ihtiyaçlarına yönelik uygun ortam, uygun materyal ve iş birliğine dayalı bireysel eğitim planlarıyla desteklenmediklerinde özel gereksinimli çocukların ilerleme kaydetmeleri zorlaşmaktadır. Bundan dolayı eğitimde erken müdahale yöntemleriyle çocuğun ihtiyaçlarına yönelik yapılan çalışmalar son derece önemlidir (Aydın ve Sapsağlam, 2019). Yapılan çalışmalar incelendiğinde erken çocukluk döneminde otizmlili çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim olanaklarının yetersizliğinden kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir, bunun yanında tanı koyma sürecinin uzun ve sancılı olması çocuklarının eğitimine geç başlamalarına sebep olmakta bu da ailelerde endişe yaratmaktadır. MEB'in haftada 2 saatlik eğitimi dışında eğitim almadıklarını söyleyen aileler eğitime olumlu bakarak farklı eğitim imkanlarının sunulmasını istediklerini belirtmişlerdir. Otizm hakkında bilgi eksikliği yaşayan aileler kendilerinin de eğitim alması için gerekli çalışmaların yapılmasını istemektedirler (Erciyes ve Köksal, 2021).

2. YÖNTEM

Çalışma konusu olan 0-8 yaş arası erken çocukluk döneminde otizmle ilgili araştırmalara ulaşmak amacıyla YÖK veri tabanında "Otizm, erken çocukluk, eğitim, erken çocuklukta eğitim, okul öncesi" anahtar sözcükleri ile yapılan araştırma sonucu 97 adet teze ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamına alınacak araştırmaları belirlemek adına bazı dahil etme ve içerme ölçütleri belirlenmiştir. Dikkate alınan ölçütler şöyledir:

- Katılımcıların otizm tanısı almış olması
- Yapılan araştırmaların YÖK veri tabanında yayınlanan lisansüstü tezlerden oluşması
- Araştırılan tezlerin 0-8 yaş aralığında yer alan otizmlili çocuklardan oluşması
- Araştırılan tezlerin konu başlıklarının eğitim olması
- Türkiye'de yapılan araştırmalardan oluşması

Bu ölçütler göz önünde bulundurularak 97 teze ulaşılmış ve incelenen 97 tez içinden 30 tez çalışma kapsamına alınmıştır.

Çalışmada Yükseköğretim Kurulu Tez Araştırma Merkezinden 01/12/2021 tarihinde yapılan tez taraması sonucunda eğitim öğretim alanında otizmle ilgili 97 tez içinden erken çocukluk döneminde eğitim alanında otizm konulu 30 tezin incelemesi yapılmıştır. İnceleme sonucunda toplanan verilerin yüzdeleri ve frekansları değerleri hesaplanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli/Deseni

Bu çalışma tarama modeli nitel araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemiyle yapılmıştır. Nitel araştırma fenomenlerin yapısını bir olay ya da olgunun neden gözlemlenip gözlemlenemediği gibi soruların cevabı için en uygun araştırma yöntemidir. Araştırma örneklem grubunun neden-niçin sorularına yanıt bulmak amacıyla kullanılmaktadır. Nitel araştırma, algıların ve olguların gerçekçi ve bütüncül bir anlayış içinde ortaya konmasına yardımcı olan süreci ifade etmektedir (Busetto, Wick ve Gumbinger, 2020).

2.2. Evren-Örneklem/Çalışma Grubu

Çalışmanın evreni 2015-2021 yılları içerisinde erken çocukluk dönemi olan 0-8 yaş arası otizmli çocuklar ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, örneklemin problem durumun belirlenen nitelikleri taşıyan kişiler, nesnelere, olaylar ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, 2012). Bu ölçüt araştırmacı tarafından belirlenmektedir. Ölçüt örnekleme sadece zaman değişkeniyle değil araştırma konusu olan herhangi bir değişken ve durum ölçüt örnekleme olarak belirlenebilmektedir (Grix, 2010). Örneklem grubunu erken çocukluk döneminde otizmli çocukların “eğitim öğretim” alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

YÖK Tez Merkezinden 01.12.2021 tarihinde yapılan tarama sonucunda konusu eğitim-öğretim olan 97 lisansüstü tez çalışması içinden anahtar kelimeleri otizm ve erken çocukluk dönemi içerikli 30 tez çalışmasına ulaşılmıştır.

Yöntem bölümleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek erken çocukluk döneminde otizm alanında eğitim konulu çalışmalar doküman analiziyle toplanıp belli kriterler eşliğinde sınıflandırılmış bu alandaki çalışmaların yeterliği üzerine birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları YÖK veri tabanı üzerinden eğitim alanında erken çocuklukta otizm konulu elde edilen lisansüstü tez çalışmalarıdır.

2.5. Verilerin Analizi

Veriler doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriklerinin titiz ve sistematik bir biçimde analiz edildiği nitel araştırma yöntemidir. Doküman analizinde ulaşılan dokümanları incelemek dışında bu dokümanların kaynağını ve oluşma biçimlerini yorumlamaya çalışmak dokümanları farklı kaynaklardan çıkan sonuçlarla karşılaştırıp doğrulamak ve etik kurallara bağlı kalarak tarafsız olmak son derece önemlidir (Sak vd., 2021).

Verilerin analizi yapılırken araştırmacı tarafından YÖK veri tabanından ulaşılan ve araştırmanın örneklemini oluşturan lisansüstü tezlerin, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, incelenen tezlerin araştırma modeli, araştırma yapılan üniversite, araştırma yapılan üniversitelerin ana bilim dalları, yapılan araştırmaların yıllara göre dağılımlarının sayısal verileri gibi kategorilere ayrılarak çözümlenmesi yapılmış araştırma sonuçları hakkında bilgi verilmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Analiz sürecinde oluşabilecek herhangi bir yanlılığı önlemek amacıyla kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Belirlenen çalışmaların %40'ı ikinci yazar tarafından çalışmadaki ölçütler dikkate alınarak ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Araştırmacılar birbirlerinden bağımsız alan yazın çalışmaları sırasında aldıkları notlara ilişkin karşılıklı fikir alışverişi ve bilgi paylaşımlarında bulunmuşlardır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda elde edilen verilerin güvenilirliği sağlanmıştır.

2.6. Araştırma ve Yayın Etiği

Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

2.6.1. Etik kurul izni

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Bu bölümde YÖK Tez veri tabanında yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler tablolarla desteklenerek sunulacaktır.

Tablo 1. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı Nasıldır?

Yıl	YÖK Veri Tabanı	
	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi
2015	2	1
2016	1	1
2017	2	1
2018	1	2
2019	5	3
2020	3	2
2021	4	2
Toplam	18	12

Tablo 1'e göre erken çocuklukta eğitim öğretim konusunda otizmle ilgili 30 lisansüstü tez incelendiğinde, çalışmaların en çok 2019 ve 2021 yılları arasında yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Türüne Göre Dağılımı Nasıldır?

Tür	<i>f</i>	%
Yüksek Lisans	18	60
Doktora	12	40
Toplam	30	100

Tablo 2'ye göre erken çocuklukta eğitim öğretim konusunda 2015-2016 yılları arasında yapılan otizmle ilgili 30 lisansüstü tez incelendiğinde en fazla araştırmanın yüksek lisans tez türünde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı Nasıldır?

Üniversite Adı	<i>f</i>	%
Anadolu Üniversitesi	8	26.66
Ankara Üniversitesi	4	13.33
Marmara Üniversitesi	4	13.33
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2	6.6
Biruni Üniversitesi	2	6.6
Gazi Üniversitesi	2	6.6
Trakya Üniversitesi	2	6.6
Bahçeşehir Üniversitesi	1	3.33
Beykent Üniversitesi	1	3.33
Çukurova Üniversitesi	1	3.33
Hacettepe Üniversitesi	1	3.33
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	3.33
Üsküdar Üniversitesi	1	3.33
Genel Toplam	30	100

Tablo 3'e göre erken çocuklukta eğitim öğretim konusunda 2015-2021 yılları arasında otizmle ilgili tezler incelendiğinde, 8 tez ile en çok çalışmanın yapıldığı Anadolu Üniversitesi'ni Marmara Üniversitesi 4 tez, Ankara Üniversitesi 4 tez, Trakya Üniversitesi 2 tez, Biruni Üniversitesi 2 tez, Gazi Üniversitesi 2 tez ile takip etmiş diğer 6 üniversitenin 1'er tez çalışmasının olduğu görülmüştür.

Tablo 4. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı Nasıldır?

Cinsiyet	<i>f</i>	%
Erkek	298	74.5
Kız	77	19.25
Cinsiyet Belirtilmemiş	25	6.25
Genel Toplam	400	100

Tablo 4'e göre 2015-2016 yılları arasında yapılan araştırmalarda erken çocuklukta otizmle ilgili 30 tez katılımcıların cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde 400 çocuktan 25'inin cinsiyet belirtmediği buna karşılık %74.5'i erkek çocuk, %19.25'i kız çocuk %6.25'i cinsiyet belirtilmeyen olarak hesaplanmıştır. Bunlar göz

önünde bulundurulmuş yapılan çalışmada erkek çocuk oranının kız çocuk oranına göre oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum otizm tanısının erkek çocuklarda daha sık rastlandığını düşündürmektedir.

Tablo 5. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Araştırma Desenine Göre Dağılımı Nasıldır?

Desen	<i>f</i>	%
Karşılaştırmalı Tek Denekli Araştırma Modeli	14	46,66
Deneysel Model	5	16,66
İlişkisel Tarama	4	13,33
Vaka Durum Çalışması	3	10
Nicel model	2	6,66
Amaçsal Örneklem	2	6,66

Tablo 5'e göre 2015-2016 yılları arasında erken çocuklukta otizm alanında eğitim öğretim konulu lisansüstü tezler incelendiğinde; araştırma modellerinden karşılaştırmalı tek denekli araştırma modelinin çoklu yoklama deseni ağırlıklı çalışılmış olduğu görülmektedir.

Tablo 6. İncelenen Lisansüstü Tezlerde Çocuklarla İlgili Çalışılan Konular Nelerdir?

Konu	<i>f</i>	%
İletişim becerisi	11	36,66
Dil	8	26,66
Taklit becerisi	8	26,66
Problem davranış	3	10

Tablo 6'ya göre 2015-2021 yılları arasında otizmle ilgili erken çocuklukta yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan ana kavramlara bakıldığında en fazla üzerinde çalışılan kavram iletişim becerisi olarak görülürken bunu en yakın takip eden taklit ve dil beceri kavramlarıdır.

Tablo 7. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Üniversitelerin Alanlarına Göre Dağılımı Nasıldır?

Alan	<i>f</i>	%
Özel Eğitim Ana Bilim Dalı	26	86,66
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı	2	6,66
Çocuk Gelişimi	1	3,33
Psikoloji	1	3,33

Tablo 7'ye göre 2015-2021 yılları arasında erken çocuklukta otizmle ilgili hazırlanan lisansüstü tezlerin üniversitelerin Ana bilim dallarına göre dağılımı incelendiğinde, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı'nın bu alanda ağırlıklı olduğu görülmekle birlikte Okul Öncesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalı araştırmalarda çok az bir yüzde ile yer almaktadır. İleriki araştırmalarda üniversitelerin bu bölümlerinin de yeni çalışmalar yapmaları önerilebilir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

YÖK Araştırma Merkezinden 2015-2021 yılları arasında eğitim öğretim alanında otizmle ilgili lisansüstü 97 tez içinden erken çocukluk döneminde otizm anahtar kelimeleri içeren 30 tez 01/12/2021 tarihinde taranarak doküman analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2019-2021 yılları en fazla çalışmanın yapıldığı tarihler olarak görülmektedir. Lisansüstü tezlerin üniversitelerin türlerine göre dağılımına bakılarak yapılan incelemede yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine göre ağırlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Lisansüstü tezlerin üniversitelerde çalışılma durumu dikkate alındığında Anadolu Üniversitesi %26,6 gibi bir oranla erken çocukluk döneminde otizm üzerine yaptığı araştırmaların diğer üniversitelere oranla yüksek olduğu görülmektedir. İncelenen tezlerin katılımcıların cinsiyet dağılımına göre yapılan incelemede cinsiyet belirtmeyen grupla birlikte erkek çocukların %74,5 gibi bir oranla nicel olarak kız çocuklarından fazla oldukları görülmektedir. Araştırma modeline bakıldığında karşılaştırmalı tek denekli modelin çoklu yoklama deseninde %46,6 gibi bir yüzdeyle en çok çalışılan araştırma modeli olduğu görülmektedir. Çocuklarda geliştirilmek istenen beceri çalışmaları incelendiğinde en çok üzerinde durulan beceri %36,6 gibi bir oranla iletişim becerisini geliştirme olduğu ortaya çıkmaktadır. Son olarak lisansüstü tezlerin üniversitelerin bilim dallarına göre dağılımına bakıldığında erken çocuklukta otizm tanısı altında

araştırma yapan üniversite bilim dalları yüzde dağılımı %86,66 gibi yüksek bir oranla Özel Eğitim Ana Bilim dalı olduğu görülmektedir. Okul Öncesi Ana Bilim Dalı %6,66 gibi düşük bir oranla dikkat çekmektedir.

İncelenen tezlere bakıldığında, otizmlili bireylerle yapılan çalışmaların konuları ebeveynlerin yaşam doyumu, ebeveyn ve eğitimci iş birliği, aile katılımı, tıbbi müdahale ve öğretmenlerin izlenimleri ağırlıklı olduğu sonucunu çıkarmakta olup, eğitim alanında yapılan çalışmaların örneklem grubunun ise yoğunlukla ortaokul, lise ve sonrası yaş grubunda otizmlili bireyleri kapsadığı dikkat çekmektedir.

Senerman (2019) 0-4 yaş aralığındaki otizmlili çocuklarla ilgili yaptığı tez çalışmasında özel eğitim alan ve antipsikotik ilaç kullanan otizmlili çocuklarla eğitim almayan ve ilaç kullanmayan otizmlili çocuklara uyguladığı Otizm Davranış Kontrol Listesi (ODKL) ile 1 yıl gözlemediği çalışmasında (ODKL) formunun başlangıç aşamasında ve 1 yıl sonrasında deney grubunda anlamlı farklar elde edildiği gözlenmiştir.

Çakıcı (2020) otizmlili çocuklarda erken müdahale yöntemleri üzerine yaptığı çalışmasında anasınıfında görev yapan sınıf öğretmenlerine büyük sorumluluklar düştüğünü belirtmiş, öğretmenlerin farklı eğitim modelleri hakkında bilgi sahibi olmaları adına eğitimlerden faydalanmalarının ve kaynaştırma sınıflarında problem davranışları önleyerek müdahale etme becerilerini geliştirmeleri yönünde bilgi sahibi olmaları gerektiğinin altını çizmiştir.

Erken çocukluk döneminde otizmle ilgili yapılan çalışmalarda bebeklik döneminde ince ve kaba motor gelişimlerdeki gecikmenin otizmle bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Bundan dolayı çocuğun yetersizliğine yönelik uygun tedavi ve erken müdahale yöntemlerinin uygulanmasında geç kalmamak adına ebeveynleri, doktorları ve eğitimcilerinin dikkatleri ile en ufak ayrıntıyı gözden kaçırmaması önemlidir (Harris, 2017).

18 ile 30 aylık otizmlili rastgele seçilen 2 grup 48 çocuk üzerinde 2 yıl boyunca uzman eğitimli terapistler ve ebeveynler tarafından verilen Erken Başlangıç Denver Modelinin (ESDM) uygulamasında kontrol ve deney grubu arasında anlamlı farklar olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat uygulamanın ilk yıla oranla ikinci yılda müdahale programının etkililiğinin azaldığı gözlenmiştir. Bu durum tedavide kritik yaş aralığı olabileceği ve erken müdahalenin etkilerinin de daha yüksek olacağını göstermektedir (Dawson vd., 2010).

Selçuk ve Yavuz (2018) Yaptıkları çalışmada okul öncesi dönemde eğitim programında kelime dağarcığını ve yönetici işlev becerilerini geliştiren etkinliklerin yer almasının şimdi ve uzun dönemde çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamışlardır. Bu ve benzeri çalışmalar uygulamada yer aldığı çok faydalı olacaktır. Psikoloji ve eğitim disiplinleri bu uygulamaların yapılmasında hemfikir olduklarını belirtmişlerdir.

Sosyal iletişimin etki düzeyinde sosyal hikâye ve akran öğretim yönteminin etkili olduğu özellikle akran öğretim yönteminin otizmlili çocukların iletişim becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Erken çocuklukta eğitimin bu anlamda büyük fayda sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir (Çakır ve Şentürk, 2022; Karasu, 2009).

Yıldırım (2019) 3-6 yaş arası otizmlili çocuklarla yaptığı görsel analiz yoluyla ifade edici dil becerilerine yönelik “ne neden nasıl niçin ne zaman” sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde sınıf içi temel tepki öğretiminin otizmlili çocukların ifade edici dil becerilerine olumlu etkisi olduğu gözlenmiştir.

Orhan (2020) Otizmlili çocuklarda fiziksel aktivitenin problem davranışların iyileştirmesi üzerine uyguladığı UFA programının çocukların problem davranışlarını azalttığı gözlenmiştir.

Araştırılan tezlerde elde edilen bulgular incelendiğinde erken tanı ve eğitimin otizm belirtilerini hafiflettiği; iletişim kuramamaktan kaynaklanan problem davranışlarda, alıcı ve ifade edici dilde ve sosyal etkileşimde olumlu ilerleme kaydettiği sonucuna varılmaktadır.

Otizmin erken tanı ve tedavisinde eğitimin rolü oldukça büyüktür. Otizmde iletişim sorunu evrensel bir olgudur. Erken yaşlarda ortaya çıkarak bireyin tüm gelişim alanlarını olumsuz yönde etkiler. Yapılan çalışmalar erken çocukluk döneminde teşhis edilebilirliği ortaya koyduğundan erken müdahale yöntemleri iletişim, sosyal etkileşim, sosyal karşılıklık, ortak dikkat gibi gelişimin birçok yönünü kapsayacaktır (Landa, 2007).

Bunun yanında yaşam boyu sürecek eğitim programları ile otizmlili çocukların ilerleyen zaman içinde yaşlılarıyla uygun davranış örüntüleri sergiledikleri iletişime daha açık olmakla birlikte problem davranışlarda belirgin azalmalar gösterdikleri görülmektedir. Yapılan araştırmalar okul öncesi öğretmenlerin otizmlili

çocukların kaynaştırma eğitimine ya da daha çoğunlukla kendileri gibi benzer özellikler gösteren akranlarıyla birlikte eğitim almalarına karşı olumlu tutum sergilerken, öğretmen adaylarının otizm hakkında bilgi ve tecrübelerinin yetersiz ya da yanlış olduğu, otizmlilerle çalışma ve özel eğitim dersi alma durumlarına göre tutumlarının farklılaştığı görülmektedir (Hacıbrahimoğlu ve Ustaoglu, 2019; Şan,2021).

İncelenen lisansüstü tezlere bakıldığında erken çocukluk döneminde eğitim öğretim alanında otizm konulu araştırmaların geniş ölçüde enstitülerin eğitim bilimleri özel eğitim ana bilim dalında yapıldığı dikkat çekmekte, okul öncesi bölümü içinde otizm üzerine çalışmaların çok sınırlı olduğu görülmektedir. Eğitimde erken müdahalenin önemi göz önünde bulundurulduğunda ileride yapılacak çalışmalara yol göstermesi ve fikir vermesi açısından özel gereksinimli çocuklarda erken tanı ve erken eğitimle olumlu sonuçlar elde edildiğinden yola çıkarak örneklem sayılarının daha fazla olduğu ve okul öncesi eğitim programları temel eğitim ana bilim dalında nitel ve nicel yöntemlerle ayrıntılı otizm araştırmaları yapılması önerilmektedir. Tezlerin geneline bakıldığında otizmde iletişim becerileri üzerine çalışmaların öncelikli olduğu bunları taklit ve dil becerilerinin takip ettiği dikkat çekmektedir. Problem davranışlar üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu göz önünde bulundurduğumuzda, Kadak (2013) otizmde iletişimin problem davranışlar üzerine etkisini araştırdığı çalışmadan yola çıkarak nitel ve nicel çalışmalar yapılması erken çocuklukta otizme yönelik önemli ipuçları vereceğini düşündürmektedir.

5. BEYAN

Araştırma ve Yayın Etiği: Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni Beyanı: Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Makaleye Katkı Oranı Beyanı: 1. yazar katkı oranı: %60 (Literatür incelemesi, problemin açıklanması, araştırma ve araştırmanın analizi), 2. yazar katkı oranı: %40 (Bulguların sunumu, tartışma ve sonuç vb.).

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

6. KAYNAKÇA

Alak, G. (2018). *Okul öncesi dönemde sözel olmayan otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların söz öncesi becerilerinin gelişiminde anne yanıtlayıcılığının etkisinin boylamsal incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alver, E., & Gümüş, Ç. (2020). Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylerde eğitimin önemine dikkat çekmek üzere hazırlanmış dergi ilanı tasarımı örnekleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1423-1435.

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) *Ruhsal bozuklukların tanısall ve sayımsal el kitabı* (5.Baskı) (DSM-5) (E. Köroğlu, Çev.). *Hekimler Yayın Birliği*, (1952).

Aydın, D., & Sapsağlam, Ö. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumlarında kaynaştırma uygulamalarının incelenmesi*. Ejercongress 2019 Bildiri Kitabı

Bal, İ. Ş. (2021). *Otizm spektrum bozukluğunda erken ve yoğun davranışsal eğitimin (eyde) etkiliğinin incelenmesi: vaka çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Balaz, L., Byrne, M. K., & Mielle, S. (2020). “Understanding our peers”: A naturalistic program to facilitate social inclusion for children with autism in mainstream early childhood services, *International Journal Of Disability, Development and Education*, 69(5), 1583–1600 <https://doi.org/10.1080/1034912X.2020.1821872>

Bayam, A. (2017). *2-6 yaş arasındaki otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara uygulanan oyun seansının sosyal beceri ve dil gelişiminde yol açtığı değişimin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Boyras, D. S. (2016). *Otizimli çocuklara kurallı oyunların öğretiminde aşamalı yardımla öğretim yönteminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Busetto, L., Wick, W., Gumbinger, C. (2020). How to use and evaluate qualitative research methods. *Neurological Research and Practice*, <https://doi.org/10.1186/s42466-020-00059-z>
- Bülbül, I. A. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan, gelişimsel geriliği olan ve tipik gelişim gösteren çocukların taklit becerilerinin ve taklit görevleri sırasındaki görsel dikkatlerinin karşılaştırılarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2012, Mart). Örneklem yöntemleri. Retrieved from <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wpcontent/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>
- Carlson, R. W., & Flannery, K. A. (2020). Autism and education, *Psychiatric Clinics of North America*, 43(4), 647–671. doi: 10.1016/j.psc.2020.08.004.
- Cohmer, S. (2014). Leo Kanner (1894-1981). Embryo project encyclopedia. <https://hdl.handle.net.10776/8149>.
- Coleman, M. R., Gallagher, J., & Kirk, S. (2017). *Özel gereksinimli çocukların eğitimi* (14.Baskı). (S. Rakap, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık (1960).
- Çakıcı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim sorunlarına genel bir bakış. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 37(2), 81-106.
- Çattık, M. (2019). *Ebeveyn koçluğu aracılığıyla sunulan talep etme – model olmayla öğretimin otizimli çocukların sosyal becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Dawson, G., Rogers, S., Munson, J., Smith, M., Winter, J., Greenon, J., Donaldson, A., & Varley, J. (2010). Randomized, controlled trial of an intervention for toddlers with autism: *The Early Start Denver Model*. *Pediatrics*, 125(1), 17-23. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-0958>
- Eliçin, Ö. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara işlevsel okuma becerilerinin kazandırılmasında tablet bilgisayar aracılığı ile sunulan programın etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Erdoğan, F. K. (2019). *Akran iletişiminin otizm spektrum bozukluğu olan bir bireyin dil ve oyun gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık* (2.Baskı). (O. Akınbay, Çev.). Alfa Yayınları (1998-1999).
- Evren, H. D. (2021). *Otizimli çocukların nesnel eylemleri taklit etme düzeyleri üzerinde baba aracılı video ile model olma öğretiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.
- Eyüp, Ö. D. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara robot görünümüyle sunulan öğretimin ortak dikkat becerileri üzerindeki etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Genç, G. B. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara soru sorarak iletişim başlatmanın kazandırılmasında temel tepki öğretiminin etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Grix, J. (2010). *Demystifying postgraduate research*. A&C Black. books.google.com adresinden 19.12.2022 tarihinde alınmıştır.
- Gülboy, E. (2017). *Otizmi olan çocukların etkinlikler ve ortamlar arası geçişlerini kolaylaştırmada hazırlayıcı videoların etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Gülboy, E. (2021). *Koçluk desteğinin öğretmenlerin işlevsel işlevsel öğretimini uygulama becerileri ile otizm spektrum bozukluğu olan çocukların iletişim becerilerine ve problem davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Güler, T. D. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bilişsel ve sosyal becerilerinin geliştirilmesinde mobil sosyal öykü haritaları kullanımı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hangül, Z., & Tufan, A. E. (2022). Otizm spektrum bozukluğunda tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin kullanımı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(2):165-173 doi: 10.18863/Pgy.935207
- Harris, S. R. (2017). Early motor delays as diagnostic clues in autism spectrum disorder. *European Journal of Pediatrics*, 176(9), 1259-1262. doi: 10.1007/S00431-017-2951-7
- Hacıbrahimoğlu, B. Y., & Ustaoglu, A. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara ilişkin bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 491-506 doi: 10.17679/inuefd.441184
- İnce, G. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sözel yardım talep etme becerisinin öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kadak, M. T., Demir, T., & Doğançün, B. (2013). Otizmde yüz ve duyguların yüz ifadelerini tanıma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(1), 15-29.
- Kadak, M. T., & M, Y. (2019). Otizm spektrum bozuklukları-güncel bilgilerimiz neler? *OSB*, 12, (5-15). doi: 10.5222/iksstd.2019.16023
- Kanner, L., & Lesser, L. I. (1958). Early infantile autism. *Pediatric Clinics of North America*, 5(3), 711-730.
- Karasu, N. (2009). Otizmden etkilenmiş bireylerde sosyal ve iletişim becerilerini arttıran yöntemlerin delile dayalı yöntem olarak belirlenmesi: Bir meta-analiz örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 713-739.
- Kartal, H. (2007). Erken çocukluk eğitimi programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi. *İlköğretim Online*, 6(2), 234-248.
- Kaytaç, M., & Öztürk, N. (2019, Temmuz). *Erken çocukluk eğitimi*. Seta Yayınları, 7. www.setav.org
- Keskin, S. (2021). *Replik öğretimin otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin karşılıklı konuşma becerileri kazanmalarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koca, B. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara ebeveyn merkezli sosyal iletişim öğretimi müdahale programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler Autism: clinical and neurobiological features, early diagnosis, treatment and some current developments. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 45, 37-44.
- Köksal, M., & Erciyes, J. C. (2021). Otizm tanısı almış çocukların ailelerinde görülen psiko-sosyal sorunların değerlendirmesi, *Özgün Araştırmalar*, 7(3), 235-254.
- Küçük, Y. (2020). *Benim de sesim var» programının otizmlili çocukların dil gelişimi ve anne babaların yaşam kaliteleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Landa, R. (2007). Early communication development and inter- vention for children with autism. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(1), 16-25. doi: 10.1002/mrdd.20134
- Lindstrom, J. H. (2013). Introduction to the special issue: Response to intervention within the context of specific learning disabilities, emotional disturbance, autism spectrum disorders, and early childhood special education, 21, 1-4, doi: 10.1080/09362835.2013.750109

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. <https://orgm.meb.gov.tr> adresinden 25 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2016). Çocuk gelişimi ve otizm spektrum bozukluğu. <https://www.megep.meb.gov.tr> adresinden 25 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- Menteş, H. S. (2020). *Otizm spektrum bozukluğuna sahip bir çocuğun okul öncesi kaynaştırma sınıfındaki akran ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Orhan, B. E. (2020). *Uyarlanmış fiziksel aktivitelere katılan otizm spektrum bozukluğu olan bir bireyin davranış problemlerindeki değişimlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özbey, E. B. (2019). *36-78 aylık otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların OSB'den etkilenme, sosyal beceri ve problem davranış düzeyi ile annelerinin etkileşim davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özer, O. (2018). *Erken çocuklukta otizmlili bireylere acil telefon numaralarını söyleyebilme becerisinin kazandırılmasında, eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özüdoğru, G., & Çakır, H. (2021). Investigation of pre-service teachers' opinions about using non-linear digital storytelling method. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 29(2), 452-459.
- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. doi: 10.33400/kuje.843306
- Schweinhart, L. J. (2021). *Günümüzde erken çocukluk eğitimi ve müfredat modelleri* E. A. Acar (Ed.), Erken Çocukluk Eğitimi Mozaiği. Ankara: Nobel Yayınları.
- Selçuk, B., & Yavuz, H. M. (2018). Erken çocukluk gelişimine dair Türkiye bulgularına bakış. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 334-363. doi: 10.24130/eccd-jecs.196720182271
- Senerman, H. C. (2019). *Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocuklarda uygulanan tedavi ve eğitim yöntemlerinin semptomların düzelmesine etkisinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şan, S. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan 3-6 yaş çocukların kaynaştırmasına yönelik okul öncesi öğretmenlerinin tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Taylan, F. Y. (2021). *Okul öncesi kaynaştırma ortamlarındaki otizm spektrum bozukluğu olan çocukların katılımları ve farklı değişkenlerle ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taylan, S. B. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu olan ve tipik gelişim gösteren çocuklarla modeli taklit etme ve modelin niyetini anlama düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Ankara.
- Tohum Otizm Vakfı (2020). Otizm vakfı tedavi ve eğitim. <https://www.otizmvakfi.org.tr> adresinden 28 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- Toprak, Ö. (2015). *Geliştirilmiş bütünleştirici modelin, otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların ifade ettikleri kelime ve hece sayısının artırılmasındaki etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, D. G. (2016). *Otizmlili bireylere çok basamaklı talep etme becerisinin öğretiminde dokunmatik ekranlı konuşma üreten cihaz kullanımının etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Tuna, A. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara robot tarafından sunulan öğretim uygulamasının çocukların sembolik oyun becerileri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Uluyol, M. (2015). *Çocukların otizm spektrum bozukluğu derecesi ile duyu-biliş özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Vakil, S., Welton, E., O'Connor, B., & Kline, L. S. (2009). Inclusion means everyone! The role of the early childhood educator when including young children with autism in the classroom. *Early Childhood Education Journal*, 36(4), 321-326. doi: 10.1007/s10643-008-0289-5

Yıldırım, T. (2019). *Sınıf içi temel tepki öğretiminin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ifade edici dil becerileri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

7. EXTENDED ABSTRACT

Autism; symptoms it is a neuro - developmental disorder with repetitive behaviors accompanied by tics and obsessions, with no limited or no social interaction whose effects continue in the early period. Children with autism are defined; it is expressed as a swinging, screaming, fixed, dumb, communication with its surroundings. In general, the definition of a child with autism is widely used rather than an adult with autism. The individual with autism is a child who does not grow in the eyes of society (Carlson & Flannery, 2020). The most prominent feature of children with autism is the lack of eye contact for mutual communication. They are unresponsive and indifferent to people, emotions and events. Everything around them is an object for them. They do not communicate in real terms, they only cry to meet their natural needs, or by taking the other hand to the goal they want to achieve, they communicate for a short time. Despite these symptoms, it is very difficult to make an early diagnosis of autism. In addition, data on the diagnosis of autism in early childhood is limited. Although there are observation-based criteria used for diagnosis, it is thought that it is more appropriate to wait for advanced age for clear information. For example in order to agree on the level of speech of the child, it is necessary to wait around 1-2 years of age. In addition, the ability to establish symbolic games and mutual communication with their peers can be evaluated at an advanced age. However, early special education and intervention practices that start with early diagnosis will have positive effects on the development of the child. Because young children benefit more from early education in the early period with a high learning potential. The inclusion of families in this process will enable them to have more ideas about autism and draw a road map for themselves. In order to make a safe diagnosis, children should be evaluated regularly by different experts in different environments at regular intervals and a conclusion should be reached in the light of the in-depth information received from parents about their children. Since each child is a different individual and the course of autism will emerge as different variables in each individual, detailed follow-up is important. Although it is suspected for about 8 months for autism symptoms, it is common for a clear diagnosis that it is appropriate to end 3 years of age (Korkmaz, 2010). One of the biggest problems in education is the uncertainty about the identification, diagnosis and service of children with special needs, especially autism. Research shows that children who lack education in the early period have low grade, poor school experience and problems in social cohesion in later years (Lindstrom, 2013). The positive results of peer practice in autism are also supported by researches. It is seen that there is a decrease in the problem behaviors of the children with typical development in the mainstream classes and the children with autism who are included in the general education environments, and the children with the typical development have a positive attitude towards their peers with autism. Positive feedbacks are also supported by research at the prevention of peer bullying of education together (Balaz, Byrne & Miellet, 2020). In the world, there is no study in the field of special education practices until the law on the rights of persons with disabilities comes into force. Children with special needs are excluded from public schools and treated unevenly. The entry into force of the special education law has brought the needs of issues such as education and social services to be applied to these individuals. Although the education opportunities for individuals with autism have started to be offered with the enactment of the disabled law, it is still not possible to mention that there is still a certain consensus on what the best education practice is. Considering the positive results of early education, the diversity of symptoms of autism and its wide range of personalized education highlights. Considering that autism is a lifelong process, it is important that society and educators have a better and better perspective in the education

of individuals with autism (Carlson & Flannery, 2020). In this study, graduate theses between “2015-2021 ili about autism in the field of “education and training”are examined. In the study designed in the screening model, weaving analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. In the study, as a result of the thesis review conducted on 01/12/2021 from the national thesis center of the council of higher education, a total of 30 theses including 12 doctors and 18 master theses were examined from 97 theses related to autism in the field of “education and training”. The percentages and frequency distributions of the data collected were given in the findings. The subjects of the theses are the imitation skills of children with autism, language development, communication initiation and maintenance skills, peer relationships. Theses have been mainly studied in the field of special education and there are two studies in the field of basic educational sciences. In the studies, the number of samples ranged from 1 to 65 in autism in early childhood. This sample group refers to the numerical data of children with autism only in the theses. In the majority of theses, multiple polling models, relational screening models and descriptive qualitative research methods were used as a method. Significant differences were found in the theses in favor of the experimental group in the language development, problem behavior, communication and imitation skills of children. It is recommended to conduct a study designed with more comprehensive quantitative and qualitative research methods about autism in early childhood in almost all of the theses.

Kurşun, Z. (2023). Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin ülkemizde yapılan tezlerin incelenmesi. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 4(1), 27-40.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 12.12.2022 Kabul/Accepted: 30.01.2023

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Özel Gereksinimli Bireylerde Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Ülkemizde Yapılan Tezlerin İncelenmesi¹

Zehra KURŞUN²

Özet

Bu çalışmada ülkemizde özel gereksinimli bireylere yönelik sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan tezler incelenmiştir. Sosyal beceri, sosyal ortamlarda olumlu sosyal sonuçlar elde edilmesini sağlayan aynı zamanda kişisel anlamda hem olumlu hem olumsuz duyguların ifade edilmesini sağlayan beceridir. Özel gereksinimli bireyler sosyal beceri alanında sorunlar yaşamakta ve bu bireylere sosyal becerilerin öğretimi için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bu sebeple özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin uygulanan yöntemler ve bu konuya ilişkin yapılan çalışmalar da önem kazanmaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında ulaşılan tezler 2006-2022 yılları arasında yapılan tezlerdir. Seçilen konuya ilişkin her yıl çalışma yapılmadığı görülmüştür. Ayrıca tezlerde araştırma konularının belli alanlarda yoğunlaşmadığı dikkat çekmiştir.

Anahtar Sözcükler: Özel gereksinimli birey; sosyal beceri; sosyal beceri öğretimi

Investigation of Theses Made in Our Country on Teaching Social Skills for Individuals with Special Needs

Abstract

In this study, the theses about social skills teaching for individuals with special needs in our country were examined. Social skill is the skill that enables to obtain positive social results in social environments and also enables the expression of both positive and negative emotions in a personal sense. Individuals with special needs have problems in the field of social skills and various methods are applied to teach social skills to these individuals. For this reason, the methods applied for teaching social skills in individuals with special needs and the studies on this subject gain importance. The data obtained from YÖK National Thesis Center were analyzed using descriptive analysis method. The theses reached within the scope of the study are the theses made between the years 2006-2022. It has been observed that there is no study on the chosen subject every year. In addition, it was noted that the research topics in the theses were not concentrated in certain areas.

Keywords: Individuals with special needs; social skills; social skills training

1. GİRİŞ

Sosyal beceriler, kişilerin diğer bireylerle iletişim halinde oldukları ortamlarda olumlu sosyal sonuçlar elde etmesini sağlayan öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Rutherford, Mathur, Sarup, Quinn ve Mary, 1998). Sosyal beceriler; bireyin problem çözmek, karar vermek, kendini yönetmek, iletişim kurmak, diğer

¹ Bu çalışma 27-30 Ekim 2022 tarihinde International Congress of Education and Science'da (INCES) sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Öğretim Görevlisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, MYO, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik Programı, İstanbul-Türkiye, zehrakursun@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9628-2924

bireyler ile iletişim başlatmak ve sürdürmek gibi davranışlarını da kapsamaktadır (Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006). Ayrıca bireylerin isteklerini, hoşlandığı veya hoşlanmadığı durumları ifade etme, hayır deme becerisini geliştirme; grupla çalışma becerileri, olumsuz durumlarla baş etme; toplu taşıma araçlarını kullanma, seçim yapma gibi becerileri de kapsamaktadır (Dağseven Emecen, 2011).

Bireylerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi, sosyal davranış açısından yeterli olması için bireyin yaşından beklenen sosyal becerileri öğrenmesi ve uygulaması önemlidir. Hem normal gelişim gösteren bireylerin hem de özel gereksinimli bireylerin toplum içerisinde yetkin bir birey olarak yaşayabilmeleri için en önemli becerilerden biri sosyal becerilerdir. Ancak sosyal becerilere sahip olmak, bireyin sosyal yeterliliğe sahip olduğu anlamına gelmez. Çocuklar özellikle de özel gereksinimli bireyler farklı sebeplerden kaynaklı sosyal becerilere sahip olamamakta ya da sosyal becerilere sahip olmasına rağmen sosyal yeterliliğe sahip olamamaktadır (Dağseven, 2018, s. 33).

Sosyal beceriler belli bir amaca yönelik olan, kurallarla belirlenen, bireyin içinde bulunduğu sosyal ortama bağlı olarak değişen, olumlu ve nötr tepkilerin ortaya çıkmasına yardımcı olan ve bireyin çevreden olumlu tepki almasını sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Margalit, 1993). Sosyal yeterlilik ise; sosyal becerilerin kazanılması ve kazanılmış olan bu becerilerin bağlama uygun kullanılması ile mümkündür. Bireyin sahip olduğu sosyal becerileri uygun ortam ve zamanda kullanması bireyin sosyal yeterliliğe sahip olduğu anlamına gelmektedir (Dağseven, 2018, s. 34).

Sosyal beceri öğretiminde kullanılacak yöntemin doğru belirlenmesi, yapılan öğretimden sonra bireylerin öğrendikleri becerileri farklı ortamlara genelleyeabilmeleri ve kalıcı hale getirmeleri yani kısacası sosyal yeterliliğe sahip hale gelmesi önem taşımaktadır. Sosyal beceriler bireylerin günlük yaşam becerileri, serbest zaman becerileri, iş ve meslek becerileri ile doğrudan ilişkilidir. Bununla birlikte zihinsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, bazı psikiyatrik rahatsızlıkların tanınması sürecinde ayırt edici ölçütlerden biridir (Olçay Gül, 2018, s. 3). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan çalışmalar önemlidir.

Yapılan bu çalışma ile sosyal beceri öğretimine ilişkin hangi boyutlarda araştırmalar yapıldığının incelenmesi, konuya ilişkin var olan durumun resmedilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca daha sonra yapılacak çalışmalara öncü olması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla ülkemizde 2006-2022 yılları arasında “özel gereksinimli bireyler ve sosyal beceriye” ilişkin yapılan tezler incelenmiştir. Çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimi konusuna ilişkin yapılan tezler yaygın olarak hangi amaçla yapılmıştır?
2. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerde hangi araştırma desenleri kullanılmıştır?
4. Tezlerdeki örneklem özellikleri nelerdir?
 - a. Örneklem kimlerden oluşmaktadır?
 - b. Örneklem büyüklükleri nedir?
 - c. Örneklemin seçildiği iller hangileridir?
 - d. Örneklemlerde yer alan bireylerin yaş aralığı nedir?
5. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerde yaygın olarak hangi veriler ve veri toplama araçları kullanılmıştır?
6. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerde hangi özel gereksinim grubu/ grupları ile çalışılmıştır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin daha önceden belirlenen başlıklara göre yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Çalışmada takip edilen basamaklar şunlardır (Dawson, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013):

1. Amacı belirleme

Bu çalışma sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerde konuya ilişkin ele alınan boyutların incelenmesi, var olan durumunun resmedilmesi amacı ile yapılmıştır.

2. Betimsel analize bireysel çalışmaları dahil etme kriterlerini belirleme

Bu çalışmada özel gereksinimli bireyler ve sosyal beceri üzerine yapılmış olan tezler araştırmacı tarafından belirlenen kriterler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- a. Çalışmanın yapıldığı yıl
- b. Çalışma deseni
- c. Örneklemin kimlerden oluştuğu
- d. Çalışmadaki örneklemin büyüklüğü
- e. Örneklemin alındığı iller
- f. Örnekleimde yer alan bireylerin yaş aralıkları
- g. Çalışmada kullanılan ölçekler
- h. Örneklem olarak seçilen özel gereksinim grubu/grupları
1. Araştırma konularının yoğunlaştığı alanlar

3. Bireysel çalışmaları toplama

Çalışma için sosyal beceri, sosyal beceri öğretimi ve özel gereksinimli birey anahtar kelimeleri belirlenerek YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde aramalar yapılmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler ile yapılan aramaların son tarihi 29.11.2022’dir. Yapılan aramalar sonucunda ülkemizde yapılan ve amacı özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretmek, sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemin etkililiğini araştırmak olan tezler çalışmaya dahil edilmiştir.

4. Toplanan çalışmaları sınıflandırma

Elde edilen veriler araştırmacı tarafından belirlenen kriterler (çalışmanın yapıldığı yıl, çalışma deseni, örneklemin kimlerden oluştuğu, çalışmadaki örneklemin büyüklüğü, örneklemin alındığı iller, örnekleimde yer alan bireylerin yaş aralıkları, çalışmada kullanılan ölçekler, örneklem olarak seçilen özel gereksinim grubu/ grupları, araştırma konularının yoğunlaştığı alanlar) doğrultusunda çalışmanın “bulgular” kısmında sınıflandırılmış ve elde edilen sonuçlar bu kısımda bir araya getirilmiştir.

5. Bulguları raporlama

Bulgular kısmında yer alan verilere ilişkin tablolar oluşturulmuş ve bu tabloların altında tabloda yer alan verilere ilişkin bilgilere kısaca yer verilmiştir. Bulgular arasındaki ilişkiler ve detaylara ise çalışmanın “tartışma, sonuç ve öneriler” başlığı altında yer verilmiştir.

6. Çalışmaların bulgularını bir araya getirme

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular detaylı olarak “tartışma, sonuç ve öneriler” başlığı altında açıklanmıştır.

7. Bulgular arasındaki ilişkileri kurma

Bulgular kısmında elde edilen verilerin yorumlanması ve aralarındaki ilişkiler çalışmanın “tartışma, sonuç ve öneriler” başlığı altında bir araya getirilmiştir.

2.2. Araştırmada İncelenen Dokümanlar

Çalışmaya YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan on dokuz tez dahil edilmiştir. Bu tezlerden on dört tanesi yüksek lisans tezi, beş tanesi doktora tezidir. Çalışmaya sadece “sosyal beceri öğretimi, sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan uygulamaların etkililiğine yönelik yapılan çalışmalar” ile özel gereksinimli bireyler ile yapılan çalışmalar dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen tezlerden dokuz tanesi yüksek lisans, dört tanesi ise doktora tezidir ve bu tezlerin başlıkları ve bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmaya Dâhil Edilen Tezlere Ait Demografik Bilgiler

Yazar	Yıl	Tez Başlığı	Tez Türü	Teze Ait Bulgular
Çakır, S.	2006	Zihin engelli öğrencilere doğrudan öğretim yaklaşımıyla sosyal beceri öğretiminin etkililiğinin incelenmesi	Yüksek lisans	Araştırmada kullanılan öğretim yaklaşımının çalışmaya dahil edilen üç öğrenciye sosyal beceri kazandırma ve sürdürmede etkili olduğu bulunmuştur.
Balçık, B.	2010	Otizmlili bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerin incelenmesi	Yüksek lisans	Sosyal öyküler aracılığı ile yapılan sosyal beceri öğretiminin etkili ve kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kaya, D.	2011	Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi	Yüksek lisans	Yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri öğretim programının zihin engelli bireylerin sosyal beceri gelişiminde etkili olduğu bulunmuştur.
Olçay Gül, S.	2011	Ailelere sunulan sosyal öykülerin otistik spektrum bozukluğu olan ergenlerin sosyal becerilerine etkileri	Doktora	Araştırma sonucunda çalışmaya dahil edilen denekler hedeflenen sosyal becerileri kazanmış ve farklı ortamlara genellemişlerdir. Ayrıca ailelerin ise sosyal öykü yazma becerisini kazanmış, bu beceriyi farklı beceri öğretimlerine genelledikleri bulunmuştur.
Yalçınkaya, Ö.	2012	Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklara web destekli uzaktan eğitim sistemi ile sosyal beceri öğretiminin bilgisayar ortamında geliştirilmesi	Yüksek lisans	Araştırmada kullanılan yöntemin sosyal beceri öğretiminde olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sani Bozkurt, S.	2016	Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde teknoloji destekli etkileşimli ortam tasarımı ve etkililiği	Doktora	Araştırmada kullanılan yöntemin deneklerin sosyal beceri edinimi, edinilen beceriyi sürdürmeleri ve genellemeleri konusunda olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Terzioğlu, I.	2017	Otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye tablet bilgisayar ile sunulan video modellerle öğretimin sosyal becerilerin kazandırılmasındaki etkililiği	Yüksek lisans	Araştırmada kullanılan yöntemin sosyal beceri ediniminde etkili olduğu ve öğretim bittikten dört-beş gün sonra da kalıcılığını koruduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akçayır, İ.	2018	Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretimi üzerinde multimedya tabanlı sosyal öykü yönteminin etkililiği	Yüksek lisans	Araştırmada kullanılan yöntemin denekler açısından sosyal beceri öğreniminde etkili ve eğlenceli olduğu bulunmuştur. Ancak öğretmenlerin bu yöntemin gerçek ortamlara genellenmesinin zor olduğuna ilişkin görüş bildirdikleri belirtilmiştir.
Çetrez Arıcan, G.	2019	Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması	Doktora	Araştırmada kullanılan yöntem ile çocukların sosyal becerileri edindikleri ve farklı ortamlarda da sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Pektaş, S.	2019	Müzikal etkinliklere dönüştürülmüş sosyal öykü uygulamalarının gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde etkililiği	Doktora	Araştırmada kullanılan yöntemin down sendromlu bireyde sosyal beceriyi edinmede ve kalıcılık aşamasında etkili olduğu ancak otizm spektrum bozukluğu olan bireyde aynı etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Okatan, İ.	2019	Kaynaştırma eğitimine devam eden otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği	Yüksek lisans	Çalışmada kullanılan yöntemin sosyal beceri öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapıcı, Y. G.	2019	Kardeşler aracılığıyla sunulan sosyal öyküler: bir koçluk uygulaması	Yüksek lisans	Kullanılan yöntemin sosyal beceri öğretiminde etkili olduğu, farklı ortam ve kişilere genelleme de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akdağ, F.	2022	Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde temel tepki öğretiminin etkililiği	Yüksek lisans	Araştırmada kullanılan yöntemin sosyal beceri öğretiminde etkili olduğu ve müdahalenin tamamlanmasından iki hafta sonra da kalıcılığını koruduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmaya dâhil edilmeyen altı tez bulunmaktadır. Bu tezlerin beş tanesi yüksek lisans, bir tanesi ise doktora tezidir ve bu tezlerin araştırma dışı bırakılmasının sebepleri şunlardır:

- 1) Araştırmacı tarafından seçilen sosyal beceri öğretim programına yönelik yazılım geliştirilmesi,
- 2) Araştırmacı tarafından sosyal beceri öğretim programlarına ilişkin öğretmen beklentilerini belirlemek ve öğretmenler için hazırlanan sosyal beceri öğretim programının öğretmenler üzerindeki etkililiğinin incelenmesi,
- 3) Araştırmacı tarafından özel eğitim öğretmenlerinin sosyal öyküler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi,
- 4) Araştırmacı tarafından okul öncesi eğitimde kullanılan sosyal öykü kitaplarının sosyal becerilere yer vermesi bakımından incelenmesi,
- 5) Araştırmacı tarafından hazırlanan tezin ülkemiz sınırları dahilinde değil Gürcistan’da yapılmış olması,
- 6) Araştırmacı tarafından yüksek işlevli otizmlili bireylere sosyal beceri öğretimine ilişkin tezlerin betimsel ve meta analizinin yapılmış olmasıdır.

2.3. Verilerin Toplanması Süreci ve Aracı

Çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında sosyal beceri, sosyal beceri öğretimi ve özel gereksinimli bireyler anahtar kelimeleri kullanılarak arama yapılmış, yirmi teze ulaşılmış ve araştırma için belirlenen kriterleri karşılayan on dokuz tez çalışmaya dahil edilmiştir. Yapılan incelemelerde konuya ilişkin 2006 yılı öncesinde yapılmış bir teze rastlanmamıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezler incelenerek elde edilen veriler frekans ve yüzdelik değerleri kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

2.5. Araştırma ve Yayın Etiği

Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

2.5.1. Etik kurul izni

Bu araştırma dokümanlar üzerinden yapıldığından etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Bu kısımda incelenen tezlerden elde edilen veriler yer almaktadır. Araştırma kapsamında incelenen tezlerin özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimi konusuna ilişkin yapılan tezlerin yaygın olarak hangi amaçla yapıldığı Tablo 2 ile şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2. Özel Gereksinimli Bireylerde Sosyal Beceri Öğretimi Konusuna İlişkin Yapılan Tezlerin Amaçları

Çalışılan Konu/ Amaç	<i>f</i>	%
Sosyal beceri kazandırma/ sosyal beceri öğretimi	2	15,38
Sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemin etkililiği	6	46,15
Sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması	2	15,38
Sosyal beceri öğretimi + öğretimde kullanılan yöntemin etkililiği	3	23,07
Toplam	13	100

Tablo 2'ye göre toplam 13 tez incelenmiştir. Bu yapılan tezlerden %46,15 oranının sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemlerin (yaratıcı drama, bilişsel öğretim, web destekli öğretim vb.) etkililiğini incelemek amacı ile yapıldığı görülmektedir. Yapılan tezlerin %23,07'i özel gereksinimli bireylere seçilen bir sosyal becerinin öğretilmesi ve öğrenciye öğretimi yapılacak sosyal beceri için seçilen sosyal beceri öğretim yönteminin etkililiğini eş zamanlı çalışıldığı çalışmalar olduğu görülmektedir. Ayrıca %15,38 oranında özel gereksinimli bireylere sosyal beceri kazandırma / sosyal beceri öğretimi için tez yapıldığı görülmektedir. Aynı şekilde %15,38 oranında sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması amacı ile tez yapıldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 3 ile şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 3. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yayınlanma Yılı	<i>f</i>	%
2006	1	7,69
2010	1	7,69
2011	1	7,69
2012	2	15,38
2016	1	7,69
2017	1	7,69
2018	1	7,69
2019	4	30,76
2022	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 3'e göre özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin toplam 13 tez yapılmıştır. Yapılan tezlerin %30,76'lık kısmının 2019 yılında yapıldığı; %15,38'lik kısmının 2012 yılında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca yapılan tezlerin 2006, 2010, 2011, 2016, 2017, 2018 yıllarında %7,69 oranında yapıldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde kullanılan araştırma desenleri Tablo 4 ile şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 4. Tezlerde Kullanılan Araştırma Desenleri

Araştırmanın Deseni	<i>f</i>	%
Tek denekli araştırma yöntemi	10	76,92
Karma yöntem	2	15,38
Diğer araştırma desenleri	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 4'e göre çalışmaya dahil edilen tezlerin toplam 13 olduğu görülmektedir. Ayrıca bu tezlerde çoğunlukla (%76,92 oranında) tek denekli araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Diğer veriler incelendiğinde %15,38 oranında karma yöntemin kullanıldığı ve %7,69 oranında diğer araştırma desenlerine yer verildiği görülmektedir. Yapılan tezlerde kullanılan tek denekli araştırma yöntemine ait desen türüne ilişkin veriler ise Tablo 5'te şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5. Tek Denekli Araştırma Deseninin Türü

Desen	<i>f</i>	%
Denekler arası çoklu yoklama modeli	3	27,27
Davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	1	9,09
Beceriler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	1	9,09
Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli	2	18,18
Katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	3	27,27
Yoklama evreli çiftler arası çoklu yoklama modeli	1	9,09
Toplam	11	100

Tablo 5'e göre çalışmaya dahil edilen tezlerden tek denekli araştırma yöntemi kullanılan tezlerin toplam sayısı 10'dur. Bu tezlerden %27,27 oranında tek denekli araştırma yönteminin denekler arası çoklu yoklama deseni; %18,18'lik oranında uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar deseni; %27,27'lik oranda katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama deseni; %9,09 oranında davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama deseni; %9,09 oranında beceriler arası yoklama evreli çoklu yoklama deseni; %9,09 oranında yoklama evreli çiftler arası çoklu yoklama deseni kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin örneklemlerine ilişkin veriler Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'da gösterilmiştir. Araştırmaya dahil edilen tezlerde örneklemin kimlerden oluştuğu Tablo 6'da yer almaktadır. Tezlerin örneklem büyüklükleri Tablo 7'de yer almaktadır. Tablo 8'de tezlerdeki örneklemin hangi illerden seçildiği ve Tablo 9'da ise örnekleme yer alan özel gereksinimli bireylerin yaş aralığı yer almaktadır.

Tablo 6. Örneklemi Oluşturan Kişiler

Örneklem Oluşturan Kişi	<i>f</i>	%
Özel gereksinimli birey	10	76,92
Özel gereksinimli birey +ebeveyn	1	7,69
Özel gereksinimli birey + kardeş	1	7,69
Özel gereksinimli birey+ öğretmen	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 6'ya göre örneklem olarak sadece özel gereksinimli bireylerin yer aldığı tezlerin %76,92 oranında olduğu hem özel gereksinimli bireylerin hem de ebeveynin yer aldığı çalışmaların %7,69; özel gereksinimli birey ve kardeşin yer aldığı çalışmalar %7,69; özel gereksinimli birey ve öğretmenin yer aldığı çalışmaların ise %7,69 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Örneklem Büyüklüğü

Örneklem Büyüklüğü	<i>f</i>	%
1-10 kişi arası	10	83,33
11-20 kişi arası	1	8,33
21-30 kişi arası	1	8,33
Toplam	12	100

Tablo 7'ye göre seçilen örneklemin büyüklüğü %83,33 oranında 1 – 10 kişi arasındadır. Diğer verilere bakıldığında 11 – 20 kişi arasında olan tezlerin %8,33 oranında; 21 – 30 kişi arasında olan tezlerin ise %8,33 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Örneklem Seçildiği İller

Örneklem Seçilen İl	<i>f</i>	%
Ankara	3	23,07
Bursa	1	7,69
Bolu	2	15,38
Eskişehir	4	30,76
Edirne	2	16,66
Malatya	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 8'e göre tezlerde örneklem seçildiği illere bakıldığında %30,76 oranında Eskişehir; %23,07 oranında Ankara; %15,38 oranında Bolu; %16,66 Edirne; %7,69 oranında Bursa; %7,69 oranında Malatya olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Örneklemde Yer Alan Özel Gereksinimli Bireylerin Yaş Aralıkları

Örneklem Yaş Aralıkları	<i>f</i>	%
0-10 yaş arası	3	23,07
11-20 yaş arası	9	69,23
21-30 yaş arası	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 9'a göre tezlerde çalışma grubu olarak seçilen deneklerin %69,23 oranında 11-20 yaş arasında; %23,07 oranında 0-10 yaş oranında; %7,69 oranında ise 21-30 yaş arasında oldukları görülmektedir.

Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan ve çalışmaya dahil edilen tezlerde güvenilirlik, geçerlilik ve etkililik verileri toplanmıştır. İncelenen tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin araçlar çalışılan konuya göre değişiklik gösterdiğinden tablo oluşturulmamıştır.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde çalışılan özel gereksinim grubu / grupları Tablo 10'da şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 10. Çalışılan Özel Gereksinim Grubu / Grupları

Çalışılan Özel Gereksinim Grubu	<i>f</i>	%
Otizm	9	69,23
Zihinsel engel	3	23,07
Otizm + zihinsel engel	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 10'a göre tezlerde çalışılan özel gereksinim grubu %69,23 oranında otizm; %23,07 oranında zihinsel engel; %7,69 oranında otizm ve zihinsel engelli bireylerden oluşmaktadır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan ülkemizdeki tezler betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışmada ülkemizde 2006 – 2022 yılları arasında özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerin hangi amaçla yapıldığı, yayınlanma yılı, kullanılan yöntem, örneklem özellikleri, kullanılan veri toplama araçları, elde edilen veriler, çalışılan özel gereksinim grubu / grupları tespit edilmiştir.

Alan yazında pek çok sosyal beceri tanımı olduğu gibi sosyal beceri öğretiminde de kullanılan öğretim yöntemi olduğu görülmektedir. Sosyal beceri öğretiminde yaratıcı drama, bilişsel süreç, web destekli öğretim, sosyal öykü, karikatür aracılığı ile öğretim gibi farklı yöntemler kullanılmaktadır. Yapılan tezlerde çoğunlukla bu yöntemlerin etkililiği araştırılmıştır.

Özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi hem akademik başarılarının artmasına hem de problem davranışların önlenmesine fayda sağlamaktadır. Bu nedenle sosyal beceri öğretimi, öğretim yöntemlerinin etkililiğini belirlemek sosyal beceri öğretiminde belirlenecek yol haritası için önem taşımaktadır (Güven ve

Diken, 2014). Bu nedenle yapılan tezlerin çoğunluğunun sosyal beceri öğretim yöntemlerinin etkililiği hakkında olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmada incelenen tezlerden elde edilen veriler incelendiğinde konuya ilişkin en çok çalışmanın dört tez ile 2019 yılında, sonrasında ise yapılan iki tez ile 2012 yılında olduğu görülmektedir. Ayrıca konuya ilişkin tutarlı olarak her yıl çalışma yapılmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Yıllara göre dağılıma bakıldığında ve alan yazında inceleme yapıldığında konuya ilişkin yapılan tezlerin yıllara göre dağılımını açıklayacak yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

Kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamalarının son yıllarda daha da önemli hale geldiği görülmektedir. Bütün öğrenciler için eğitim ortamlarının yapılandırılması, öğretimde uyarlamalar yapılması gerektiği konularına değinilmektedir. Kaynaştırmanın amacı özel gereksinimli bireylere diğer bireylere sunulan fırsatları vermek ve bu öğrencileri sosyal yaşama en iyi şekilde hazırlamaktır. Kaynaştırma uygulamasına dahil edilen özel gereksinimli bireyler için genel eğitim ortamlarında sosyal beceri öğretimi için yeterli bilgi ve uygulamaya yer verilmediği görülmektedir (Sazak Pınar, 2008). Kaynaştırmada sosyal beceri öğretiminin önemi son yıllarda daha da artmaktadır. Bu nedenle sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan çalışmaların 2019 yılında sayıca daha fazla olduğu varsayılabilir. Ancak alan yazında sosyal becerinin öneminden sıklıkla bahsedilmesine karşın ülkemizde yapılan tezlerin sayısının yeterli olmadığı ve her yıl konuya yönelik tez yapılmadığı görülmektedir.

Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan tezlerde en çok kullanılan araştırma yönteminin “tek denekli araştırma yöntemi” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Deneysel araştırmalar arasında yer alan tek denekli araştırmalarda araştırmaya dahil edilen denekler tarafsız belirlenmemektedir. Bu nedenle yarı deneysel çalışmalar arasında gösterilmektedir. Belirlenen ortalama koşullar altında tekrarlanan ölçümler alınarak her bir denekte kendi içinde değerlendirildiği çalışmalardır (Gast, 2010; Tekin İftar, 2012). Türkiye’de özellikle özel eğitimde son yıllarda tek denekli araştırma yönteminin daha sık kullanıldığı görülmektedir (Sönmez, Kot ve Sazak Pınar, 2018). Tek denekli araştırma modelleri yapılan tek bir uygulamanın etkisinin incelenmesine olanak sağlayan modellerdir ayrıca iki veya daha çok uygulamanın etkisini ve hangisinin verimli olduğunun karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır (Sönmez, Kot, Sazak Pınar, 2018). Bu sebeple yapılan tezlerde sosyal beceri öğretiminde kullanılan yöntemlerin etkililiğinin belirlenmesi ve kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması konularına ağırlık verildiği göz önünde bulundurulursa yapılan tezlerde ağırlıklı olarak tek denekli araştırma yönteminin seçildiği söylenilebilir.

Çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde örneklem olarak yalnızca özel gereksinimli bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bunun dışında hem özel gereksinimli bireylerin hem de ebeveyn, kardeş ve öğretmen ile birlikte yer aldığı örneklemelerin olduğu görülmektedir. Sosyal beceri öğretiminin özel gereksinimli bireylerde çalışılması gereken önemli konulardan biri olması nedeniyle yalnızca özel gereksinimli bireylerin yer aldığı çalışmaların yoğunlukta olduğu görülmektedir (Güven ve Diken, 2014). Yapılan çalışmalar incelendiğinde özel gereksinimli bireyler ile birlikte örneklemde yer alan ebeveyn ve kardeşin çalışmalarda sosyal beceri öğretimi yaptıkları, öğretmenlerden ise uygulamanın yeterliliğine ilişkin gözlemlerine yer verilmiştir. Sosyal beceri öğretiminde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Kullanılan bu yöntemler farklı kişiler tarafından öğretimi yapılmakta ve farklı ortamlarda öğretimi yapılmaktadır. Bu sebeple yapılan çalışmalarda özel gereksinimli bireyler dışında ebeveyn, kardeş ve öğretmene de yer verilmiştir.

Örneklemin seçildiği illere bakıldığında en fazla çalışmanın Eskişehir’de en az çalışmanın Bursa ve Malatya’da yapıldığı görülmektedir. Örneklemin seçildiği illere ilişkin verilere yönelik alan yazında bir bilgi yer almamaktadır. Ancak tez yapılan iller incelendiğinde Bursa dışında çalışma yapılan illerde yer alan üniversitelerdeki özel eğitim yüksek lisans ve doktora programlarında yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. Bursa’da yapılan çalışmanın ise Bolu’da yer alan Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde yapılan yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Alan yazında konuya ilişkin destek sağlayacak bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Eskişehir’de yer alan Anadolu Üniversitesi’nin özel eğitim ve özel gereksinimli bireylere ilişkin çok sayıda çalışma yürütüyor olması ve konuya ilişkin farklı birimlere sahip olmasının en fazla çalışma yapılan il olmasına sebep olabileceği öngörülmektedir.

Sosyal beceri öğretimi özel gereksinimli bireylerde her yaş grubu için önemli olan becerilerdir. Ancak yapılan tezlerin örneklem gruplarındaki yaşlar incelendiğinde ağırlıklı olarak 11 – 20 yaş arasında daha fazla çalışma yapıldığı ancak küçük yaş grubu (0-10 yaş arası) ve büyük yaş grubu (21-30 yaş arası) bireylerle yapılan çalışmaların ise daha az olduğu görülmektedir. Sosyal beceri her yaş grubunda önem arz etmektedir. Ancak özel

gereksinimli bireylerin öğretim dönemleri içinde en aktif oldukları yıllar ilkökul ve ortaokul yıllarıdır. Dolayısıyla 11-20 yaş grubunda yer alan çocuklara daha fazla yer verilmiş olabilir. İkinci bir ihtimal olarak ise ilkökul ve ortaokulda kaydı bulunan öğrencilere ulaşılması ve veri toplamanın daha kolay olması da 11-20 yaş arasındaki çocuklara daha fazla yer verilmesine sebep olmuş olabilir. Ancak bu yorumları destekleyecek bir çalışmaya alan yazında rastlanmamıştır.

Yapılan çalışmalarda sosyal beceri öğretimi, öğretimde kullanılan yöntemlerin etkililiği ve karşılaştırmaları yapılmıştır. Kullanılan veri toplama araçlarında belli bir ölçek, değerlendirme aracı kullanılmadığı görülmüştür. Örneğin bir tezde araştırılan konuyla ilişkili olarak denek seçimi ölçü aracı, taklit etme becerisi ölçü aracı, telefon numarası çevirebilme ölçü aracı, telefonla uygun şekilde konuşma ölçü aracı kullanılırken; başka bir tezde araştırılan konuya bağlı olarak gözlem formu, görüşme formu, araştırmacı günlükler, öğrencilerin kişisel notları kullanılmıştır. Çalışmalarda tek denekli araştırma yöntemlerinin kullanılmış olması ve bu araştırma yönteminde tekrarlanan ölçümler yapılarak her denek kendi içinde değerlendirildiği için her araştırmada farklı veri toplama araçlarının kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir (Tekin İftar, 2012).

Örnekleme yer alan özel gereksinim gruplarına bakıldığında en fazla otizmlili bireylerle çalışıldığı görülmüştür. Son yıllarda otizmlili bireylerin sayısında artış olduğu ve otizmlili bireylerin eğitimleri hakkında yapılan çalışmaların sayısında artış olduğu görülmektedir. Dolayısı ile sosyal becerilerin öğretimine ilişkin yapılan çalışmalarda otizme daha fazla yer verilmiş olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışmanın sonucunda “sosyal beceri öğretimine” ilişkin yeterli sayıda tez olmadığı, farklı yaş grupları ile yapılan tez sayısının az olduğu, örneklem olarak seçilen gruplarda belli gruplarda yoğunlaşmanın olduğu, grup ile yapılan sosyal beceri çalışmalarına ilişkin yeterli sayıda tez olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İleride yapılacak olan çalışmalar için şu önerilere yer verilebilir:

1. Ülke genelinde özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin yapılan çalışmalarda diğer illerden alınan örneklem sayısının artırılmasında yarar vardır.
2. Özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretiminde kullanılan bütün yöntemlere ilişkin çalışmalar yapılabilir.
3. Özel gereksinimli bireylere farklı sosyal becerilerin öğretimi için çalışmalar yapılabilir.
4. Örneklem olarak tüm özel gereksinimli gruplarına yönelik çalışmalar yapılabilir.
5. Çalışmalarda örneklem olarak yer alan bireylerin yaş aralıkları farklılaştırılarak küçük yaş ve yetişkin bireylerle daha fazla çalışma yapılabilir.
6. Çalışmalarda tek denekli çalışmaların yanı sıra gruplarla yapılan çalışmalara yer verilebilir.

5. BEYAN

Araştırma ve Yayın Etiği: Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni Beyanı: Bu araştırma doküman üzerinden yapıldığından etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Makaleye Katkı Oranı Beyanı: Makale tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

6. KAYNAKÇA

Akçayır, İ. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretimi üzerinde multimedya tabanlı sosyal öykü yönteminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akdağ, F. (2022). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde temel tepki öğretiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Balçık, B. (2010). *Otizmlili bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Çakır, S. (2006). *Zihin engelli öğrencilere doğrudan öğretim yaklaşımıyla sosyal beceri öğretiminin etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetrez Arıcan, G. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Dağseven Emecen, D. (2011). Comparison of direct instruction and problem solving approach in teaching social skills to children with mental retardation. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 11(3), 1414-1420.
- Dağseven, D. (2018). Sosyal beceri yetersizlikleri. Elif Sazak (Ed.), *Özel Eğitimde Sosyal Uyum Becerilerinin Öğretimi* (ss. 33-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Dawson, C. (2009). *Introduction to research methods: A practical guide for anyone undertaking a research project*. Oxford: How to Books Ltd.
- Güven, D., & Diken, İ. H. (2014). Otizm spektrum bozukluğu olan okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri öğretim müdahaleleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(1), 19-38. doi:10.1501/Ozlegt_0000000190
- Kapıkıran, N., İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 20-28.
- Kaya, D. (2011). *Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Margalit, M. (1993). Social skills and classroom behavior among adolescents with mild mental retardation. *American Journal on Mental Retardation*.
- Okatan, İ. (2019). *Kaynaştırma eğitimine devam eden otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Olçay Gül, S. (2011). *Ailelerce sunulan sosyal öykülerin otistik spektrum bozukluğu olan ergenlerin sosyal becerilerine etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Olçay Gül, S. (2018). Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik. İlknur Çiftçi Tekinarslan-Nuray Öncül içinde, *Özel eğitimde sosyal uyum becerilerinin öğretimi 2*. Ankara: Vize Akademik
- Pektaş, S. (2019). *Müzikal etkinliklere dönüştürülmüş sosyal öykü uygulamalarının gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Rutherford, R., Mathur, B., Sarup, J., Quinn, R., & Mary, M. (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct instruction. *Journal Citation: Educational and Treatment of Children*, 21(3), 354-369.
- Sani Bozkurt, S. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde teknoloji destekli etkileşimli ortam tasarımı ve etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sazak Pınar, E. (2008). Genel eğitim sınıflarında engelli olan ve olmayan öğrencilerin sosyal becerilerinin desteklenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 171-187. doi: 10.11616/AbantSbe.236
- Sönmez, S., Kot, M., & Sazak Pınar, E. (2017). Türkiye’de karşılaştırmalı tek denekli araştırma modellerinin kullanıldığı araştırmaların incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 350-371. doi: 10.17240/aibuefd.2017.17.28551-304639
- Tekin İftar, E. (2012). *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek denekli araştırmalar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları

Terzioğlu, I. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye tablet bilgisayar ile sunulan video modelle öğretimin sosyal becerilerin kazandırılmasındaki etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Yalçınkaya, Ö. (2012). *Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklara web destekli uzaktan eğitim sistemi ile sosyal beceri öğretiminin bilgisayar ortamında geliştirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Yapıcı, Y. G. (2019). *Kardeşler aracılığıyla sunulan sosyal öyküler: bir koçluk uygulaması örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

7. EXTENDED ABSTRACT

It is important that the method to be used in social skills teaching is determined correctly, that individuals can generalize the skills they have learned to different environments and make them permanent, in short, that they have social competence. Social skills are directly related to individuals' daily life skills, leisure time skills, work and professional skills. However, intellectual disability is one of the distinguishing criteria in the diagnosis of autism spectrum disorder and some psychiatric disorders (Olçay Gül, 2018, p.3). For this reason, studies on social skills teaching in individuals with special needs are important.

With this study, it was aimed to examine the dimensions of research on social skills teaching and to portray the existing situation on the subject. In addition, it is thought that it will contribute to the literature in terms of being a pioneer for future studies. For this purpose, the theses made in our country between the years 2006-2022 on "individuals with special needs and social skills" were examined. Within the scope of the study, answers to the following questions were sought:

1. For what purpose were the theses made on the subject of social skills teaching in individuals with special needs?
2. How is the distribution of the theses on social skills teaching in individuals with special needs according to years?
3. Which research designs were used in the theses about teaching social skills to individuals with special needs?
4. What are the sample characteristics in theses?
 - a. Who does the sample consist of?
 - b. What are the sample sizes?
 - c. Which provinces are the sample selected from?
 - d. What is the age range of the individuals in the samples?
5. Which data and data collection tools are commonly used in the theses on teaching social skills to individuals with special needs?
6. Which special needs group(s) were studied in the theses on teaching social skills to individuals with special needs?

In this study, "descriptive analysis" method was used. Descriptive analysis is a type of qualitative data analysis that involves interpreting the data obtained with different data collection techniques according to predetermined titles (Yıldırım & Şimşek, 2003).

YÖK National Thesis Center Nineteen theses were included in the study. Fourteen of these theses are master's theses and five are doctoral dissertations. Only "social skills teaching, studies on the effectiveness of social skills teaching practices" and studies with individuals with special needs were included in the study. Nine of the included theses are master's and four are doctoral dissertations.

There are six theses that were not included in the study. Five of the theses not included in the study are master's and one is doctoral thesis.

In this study, the theses on social skills teaching in individuals with special needs were examined and the data obtained were analyzed using frequency and percentage values. The data obtained were analyzed using the meta-analysis method.

It is seen that there are many social skills definitions in the literature, as well as a teaching method used in social skills teaching. Different methods such as creative drama, cognitive process, web-supported teaching, social story, and teaching through cartoons are used in social skills teaching. The effectiveness of these methods has been intensively investigated in the theses. Teaching social skills to individuals with special needs helps both to increase their academic success and to prevent problem behaviors. For this reason, determining the effectiveness of social skills teaching and teaching methods is important for the road map to be determined in social skills teaching (Güven & Diken, 2014). For this reason, it can be interpreted that the majority of theses are about the effectiveness of social skills teaching methods.

When the data obtained from the theses examined in the study are examined, it is seen that the most studies on the subject were in 2019 with four theses, and then in 2012 with two theses. In addition, it has been concluded that there is no consistent study on the subject every year. Considering the distribution by years and examining the literature, sufficient information could not be reached to explain the distribution of the theses made on the subject by years. However, it is seen that inclusion and integration practices have become more important in recent years. Structuring educational environments for all students and the need for adaptations in teaching are mentioned. The aim of inclusion is to give special needs individuals the opportunities offered to other individuals and to prepare these students for social life in the best way possible. It is seen that there is not enough information and practice for social skills teaching in general education environments for individuals with special needs included in the mainstreaming practice (Sazak Pinar, 2008). The importance of social skills teaching in mainstreaming has increased in recent years. For this reason, it can be assumed that the work done in 2019 is more. However, although the importance of social skills is frequently mentioned in the literature, it is seen that the number of theses made in our country is not sufficient and the thesis on the subject is not made every year.

It has been concluded that the most used research method in the theses on teaching social skills to individuals with special needs is "single subject research method". When the data obtained in the study are examined, it is seen that the sample consists of only individuals with special needs. Apart from this, it is seen that there are samples that include both individuals with special needs and parents, siblings and teachers. Since social skills teaching is one of the important subjects that should be studied in individuals with special needs, it is seen that studies involving only individuals with special needs are concentrated (Güven & Diken, 2014). When the studies are examined, it is stated that the parents and siblings in the sample together with the individuals with special needs teach social skills in the studies, and the observations from the teachers about the adequacy of the application. Different methods are used in social skills teaching. These methods used are taught by different people and taught in different environments. For this reason, apart from individuals with special needs, parents, siblings and teachers were also included in the studies.

When we look at the provinces where the sample is selected, it is seen that the most work is done in Eskişehir, the least work is done in Bursa and Malatya. There is no information in the literature regarding the data related to the provinces from which the sample was selected. Social skills teaching is skills that are important for individuals of all age groups with special needs. However, when the ages in the sample groups of the theses are examined, it is seen that more studies are carried out mainly between the ages of 11 and 20, but there are fewer studies with individuals in the small age group (0-10 years old) and large age group (21-30 years old). Social skills are important in every age group. However, the most active years of education for individuals with special needs are primary and secondary school years. Therefore, children in the 11-20 age group may have been given more space. As a second possibility, the fact that students enrolled in primary and secondary schools are easier to reach and data collection may have caused more space for children between the ages of 11-20. However, no study was found in the literature to support these comments.

In the studies, social skills teaching, the effectiveness of the methods used in teaching and comparisons were made. It was observed that a certain scale, evaluation tool was not used in the data collection tools used. For example, when using the subject selection measure tool, imitation skill measure tool, phone number dialing measure tool, and speaking appropriately on the phone measure tool in relation to the subject researched in a thesis; Depending on the subject investigated in another thesis, observation form, interview form, researcher diaries, and students' personal notes were used. Since single-subject research methods were used in the studies

and each subject was evaluated by making repeated measurements in this research method, it can be interpreted that different data collection tools were used in each study (Tekin İftar, 2012).

When the special needs groups in the sample were examined, it was seen that the individuals with autism were mostly studied. In recent years, it is seen that there has been an increase in the number of individuals with autism and an increase in the number of studies on the education of individuals with autism. Therefore, it is seen that autism is given more place in studies on teaching social skills.

The following recommendations can be made for future work:

1. It is beneficial to increase the number of samples taken from other provinces in studies on social skills teaching in individuals with special needs throughout the country.
2. Studies can be conducted on all methods used in social skills teaching in individuals with special needs.
3. Studies can be carried out to teach different social skills to individuals with special needs.
4. As an example, studies can be carried out for all groups with special needs.
5. More studies can be done with young and adult individuals by differentiating the age ranges of the individuals included as samples in the studies.
6. In addition to single-subject studies, studies with groups can be included in the studies.

Güllük, F., & Bacanlı, H. (2023). The relationship between teachers' negativism and school principals' approaches to eliminating resistance to change. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 4(1), 41-49.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 21.12.2022 Kabul/Accepted: 30.01.2023

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

The Relationship Between Teachers' Negativism and School Principals' Approaches to Eliminating Resistance to Change¹

Fatma GÜLLÜK²

Hasan BACANLI³

Abstract

The aim of this study was to examine the relationship between teachers who show negativism and the approaches used by school principals to eliminate resistance to change. The study was carried out with a research group consisting of 390 teachers working in Bağcılar district of Istanbul. Organizational Passive Aggressive Behaviors Scale and School Principals' Approaches to Eliminating Resistance to Change in Schools Scale were used. In the analysis of the data, descriptive statistical analysis and correlation analysis were performed. As a result of the analysis of the data, it was seen that there is a significant relationship between the perception of negativism and school principals' approaches to eliminating resistance to change, and that teachers' levels of negativism have an effect on the perception of approaches to eliminating resistance to change. When we examine it in terms of dimensions, it is found that the level of negativism affects the perception of pressure and force positively and significantly; communication, participation and involvement, and education perception dimensions were found to affect negatively and significantly.

Keywords: Organizational passive aggressive behavior; negativism; resistance to change

Öğretmenlerin Negativizmi ile Okul Müdürlerinin Değişime Direnişi Giderme Yaklaşımları Arasındaki İlişki

Özet

Bu çalışmanın amacı negativizm davranışı gösteren öğretmenlerle okul müdürlerinin değişime direnişi gidermek için kullandıkları yaklaşımları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere kurulmuştur. Çalışma İstanbul'un Bağcılar ilçesinde görev yapan 390 öğretmenden oluşan araştırma grubu ile yapılmıştır. Örgütsel Pasif Agresif Davranışlar Ölçeği ve Okul Müdürlerinin Okullarda Değişime Karşı Direnişleri Giderme Yaklaşımları Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde, betimsel istatistik analizi ve korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, negativizm ile okul müdürlerinin değişime karşı direnişleri giderme yaklaşımları algısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve öğretmenlerin negativizm düzeylerinin değişime karşı direnişi giderme yaklaşımları algısı üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Boyutlar bağlamında incelediğimizde ise negativizm düzeyinin baskı ve zor kullanma algısı boyutunu pozitif ve anlamlı etkilediği; iletişim, katılım ve yer alma,

¹ Bu makale "Öğretmenlerin Negativizmi İle Okul Müdürlerinin Değişime Direnişleri Giderme Yaklaşımları Arasındaki İlişkide Liderlik Stilllerinin Düzenleyici Etkisi" adlı tezden üretilmiştir.

² Uzman, fatmagulluk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1653-2234

³ Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İstanbul-Türkiye, hasan.bacanlı@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2125-0856

eğitim algısı boyutlarını ise negatif ve anlamlı etkilediği görölmüştür.

Anahtar Sözcükler: Örgütsel pasif agresif davranış; negativizm; değişime direniş

1. INTRODUCTION

Organizations are defined as a system of consciously coordinated activities of two or more people and systems of people in communication who come together for a common purpose (Barnard, 1994). In organizations, activities are carried out within the hierarchy of responsibility towards authority by sharing jobs (Schein, 1970). In another definition, organizations consist of relationships between individuals (Marc & Simon, 1958). The organization shows the efforts of individuals to come together for a purpose and to engage in activities that will achieve that purpose in communication with each other. In order for the goals of the organization to be realized, the superior must have the power to rule over the subordinates, and the subordinate must accept to be dominated by the superior (Erdoğan, 2002, p. 87). Changing technological, economic, social and political structures have made it necessary to change the organization. It is challenging for organizations to keep up with this change. Organizations that can't keep up with change are doomed to disappear. In order for change to be possible, everyone must believe that it will happen, because people's satisfaction with current conditions, their fear of innovations and loss of power cause them to resist change (Gonçalves, 2012).

Personal characteristics are among the reasons for resistance to change. The people who make up the organization must first believe in the necessity of change in order to realize the change. They should be informed about how the change will happen. People must be protected by the leader (Erdoğan, 2021). It will be insufficient for the leader to use only one method in order to realize the resistance to change in the direction. Organizational leaders may need to overuse some methods during this time to deal with resistance to change. Some of the approaches used to deal with resistance to change include (Kotter & Schlesinger, 2011): Education, communication, participation and involvement, support, developing positive relationships, manipulation and cooptation, internal relations, selection of people who accept change and coercion. In educational organizations, it is essential that school principals, as leaders, determine the change policies of the organization, anticipate the obstacles that may arise and develop some approaches to overcome these obstacles. In this context, school principals use approaches such as pressure and use of force, communication, education, participation and involvement in order to eliminate resistance to change (Yelken, 2012).

School principals make some requests from teachers with the approaches they use to eliminate resistance to change. In line with these demands, teachers are assigned various roles in order to ensure change and eliminate resistance to change. While these roles imposed on teachers cause them to feel under pressure from time to time, this situation also leads to anger behaviors of teachers (Demirkasımoğlu, 2007, p. 13). In addition, the expectations of the society and their supervisors can cause anger in teachers (Bakioğlu, 1998). The teacher, who feels anger towards the authority, avoids showing this anger directly due to the authority and responsibility created by the subordinate relationship. However, this anger situation comes out somehow and affects people and the organization. Anger behaviors that are not shown directly are generalized as passive-aggressive behaviors. The built-in thought that people with passive-aggressive behavior have is the thought of "it might come on me". People show resistance behavior in order to cope with this thought (Ertuğrul & Bayraktar, 2010). Resistance behavior is used synonymously with resistance power. Sub-dimensions of passive aggressive behaviors are verbal aggression, defiance and negativism. Verbal aggression and defiance are seen as defense mechanisms. Negativism is the tendency to view people and events in a persistently negative way. People with this tendency have various roles in which they display their negativity and pessimistic outlook on life (Millon, 1981). These people feel dissatisfied with their lives, show resentment at the suggestion of how to do something, talk about how hard life is and that things never go the way they want. They do not see themselves as the cause of their problems. These behaviors also prevent people's business interactions to a great extent (Katz, 1992). Negativist people perceive any job they want to do or an innovation that will benefit the organization as a threat to them, and as a result of these perceptions, they harm both individuals and organizations with their behaviors (Thomson, 2013). Therefore, they stand as a major obstacle to the achievement of the approaches used to eliminate resistance in schools, both because they constitute the source of resistance to change and because of their negative perceptions.

Frederick W. Taylor (1895) presented his work, *Principles of Scientific Management*, on problematic behaviors that consciously slow down production in organizations. He produced a theory that analyzes and synthesizes the

workflow in organizations with Taylorism theory. Vardi and Weitz (2004), in their experimental study on the examination and understanding of organizational behaviors, looked at organizational misbehaviors at a broad level that prevent them from reaching the desired goals in organizations. In order to better understand the behavior of people in organizations, it is necessary to discover the wrong behaviors. Vardi and Weitz drew the framework of organizational misbehavior in their study. In this context, they included examples of organizational misbehaviors and finally made methodological inferences. Thus, it provides a comprehensive and systematic framework for the management of undesirable behaviors in organizations. Thomson (2013) collected organizational misbehaviors on a model in his study in 2013. He established a theoretical model that defines organizational misbehavior as organizational passive-aggressive behavior. Thomson (2013) provided the understanding of organizational passive-aggressive behaviors with his study. This research is based on the behavior of negativism, which is one of the sub-dimensions of organizational passive-aggressive behavior, based on the model drawn by Thomson. Teachers who show negativism behavior are the source of resistance to change in the organization due to their negative mindset. Among the methods used to eliminate organizational resistance, positive and constructive approaches such as education, communication, participation and involvement will be less, and negative approaches such as pressure and force will be perceived more and will prevent change. Correct perception of the approaches used by school principals to eliminate resistance to change will facilitate the elimination of resistance to change in schools. It will help teachers who show negativistic behavior to change the direction of their negative perspective, so that the teacher will distance themselves from the feeling of pressure and use of force. The negativist teacher, who changes the direction of his negative thinking, will keep up with the change without feeling under pressure and force. This will benefit teachers' personal development and professional satisfaction. He will feel a sense of belonging to the school and will keep up with the innovations requested from him. In this case, school principals will solve the problems in a more economical way by applying the resistance to change approaches correctly. The time and effort spent on approaches that are used unnecessarily and that do not reach the negativist teacher will be used for more beneficial approaches. In this way, change in schools will take place in the desired way and at the desired time. Social, economic, technological, cultural etc. according to the needs of the period. The development of schools that keep up with the changes will be provided more easily.

Before this study, studies were conducted in the fields of psychology, social psychology and organizational psychology to examine the behaviors of negativism. In this study, teachers' negativism behaviors were examined with the Organizational Passive Aggressive Behavior Scale adapted to Turkish by Şat (2018). A study examining teachers' negativism behaviors has not been conducted in our country. Negativism behaviors of teachers will be examined and their negative effects in schools will be examined and thus will provide information to school principals on how to deal with negativism behaviors.

As a result of the study, school principals and teachers will easily adapt to the innovations that are expected to take place in accordance with the national education policies, and it will help teachers who show negativistic behaviors to perceive the approaches used by school principals to eliminate resistance to change.

1.1. Purpose of the Study

In this study, it is aimed to examine the relationship between teachers' negativism and perceptions of school principals' approaches to eliminating resistance to change. In order to achieve the aim of the research, the following hypotheses were tested.

1. There is a positive relationship between teachers' negativism and the "pressure and use of force" sub-dimension, which is one of the school principals' approaches to eliminating resistance to change according to teacher perceptions.
2. There is a negative relationship between teachers' negativism and the "communication" sub-dimension, which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change according to teacher perceptions.
3. There is a negative relationship between teachers' negativism and the "participation and involvement" sub-dimension, which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change according to teacher perceptions.

4. There is a negative relationship between teachers' negativism and the "education" sub-dimension, which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change according to teacher perceptions.

2. METHOD

In this section, information about the research model, study group, data collection tools, data collection and analysis will be given.

2.1. Research Model

In the study, the relationship between teachers' negativism and school principals' approaches to eliminating resistance to change was predicted according to teacher perceptions. Quantitative research method was used in the research. The method of the research was determined as "relational screening model". Relational screening model is used to determine the relationship between variables and to predict their results. It is done to determine the relationship between two or more variables (Crano & Brewer, 2002). In the study, the relations between the negativism of the independent variable and the dependent variables, the pressure and use of force, communication, education and participation and involvement, which are among the approaches of school principals to eliminate resistance to change, were examined according to the perceptions of the teachers.

2.2. Study Grup

The study group of the study consists of primary school teachers working in educational institutions in Istanbul province Bağcılar district. There are 144 schools/institutions in the district and 2483 teachers are employed in these schools. Yazicioglu and Erdogan (2004), who performed the calculation of sample sizes at different error percentages and confidence levels for universes that will include more than 6000 people, stated that the number of samples would be at least 361 in the 95% confidence interval.

When the distribution of the teachers included in the research sample according to the gender variable is examined, it is seen that 250 (64.1%) are female, 140 (35.9%) are male, and 187 (47.9%) according to the age range are between 20-30 years old. , 134 (34.4%) were between the ages of 31-40, 58 (14.9%) were between the ages of 41-50, and 11 (2.8%) were 51 years or older, with a total of 390 people. is seen. The number of people reached is sufficient for the study.

2.3. Data Collection Tools

In the research, "Organizational Passive Aggressive Behaviors Scale" and "Scale of School Principals' Approaches to Eliminating Resistance to Change in Schools" were used as data collection.

2.3.1. Organizational Passive Aggressive Behaviors Scale

Organizational Passive Aggressive Behaviors scale is a scale prepared by Thomson in 2010. Thomson finalized this work in 2013. The Turkish adaptation of the scale was carried out by Şat (2018).

The scale consists of 12 items and three sub-dimensions: negativism, verbal aggression and defiance. Four items are negativism (Example Item 1: I do not find the rules and practices of the company I work for correct.), three items are verbal aggression (Example Item 5: When I am angry with someone, I speak sarcastically and scribble at every opportunity.), five (5) items defiance (Example 12 Item: I spread rumors about people I don't like.) measures their size. The scale is 7-point Likert type. It started with 1 "Strongly Agree" and was graded as 7 "Strongly Disagree" (Şat, 2018).

2.3.2. Scale of School Principals' Approaches to Eliminating Resistance to Change in Schools

The "Scale of School Principals' Approaches to Eliminating Resistance to Change in Schools" developed by Yelken in 2012 was used. The scale consists of 32 items in total and four sub-dimensions: pressure and use of force, communication, participation and involvement, and education.

Pressure and use of force consists of 10 items (Example Item 1: Uses a punishment mechanism against teachers who resist change when there are some changes in the school), communication consists of 11 items (Example 11: Listens to teachers who have difficulty in keeping up with the innovations in the education system and tries to solve their problems. education consists of four items (Example 22: Guidance for teachers who cannot adapt to change in school to reduce the possibility of resistance to change). it.) consists of. The scale was prepared in

a 5-point Likert format. The answers given are calculated by scoring 1 “I totally disagree”, 5 “I totally agree”. A score between 32 and 160 points can be obtained on the scale (Yelken, 2021).

2.4. Data Collection and Analysis

Today, applications of scales can be made over the internet with technological communication tools (Burns, 2019). Necessary permission was obtained from the Istanbul Provincial Directorate of National Education for the collection of data. In particular, since the Covid 19 pandemic continues around the world, the scales were delivered to them online, by contacting the teachers one-on-one for the collection of data. As a result of the permission obtained, teachers in Bağcılar district of Istanbul answered the online questionnaires. In total, data collected from 390 teachers were analyzed. In the analysis of the study data, respectively; normality tests, descriptive statistical analysis to determine the descriptive statistics of the measurement tools, correlation analysis to determine the relationships between the variables.

2.5. Scientific Research and Publication Ethics

In the study, all the rules specified to be followed by the "*Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive*" were complied with. None of the actions specified in the 2nd part of the Directive, titled "*Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics*", were carried out.

2.5.1. Ethics Committee Approval

Before collecting data, Ethics Committee approvals were obtained from Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Ethics Committee, and participants' consent forms were gathered with signature.

Committee Name = Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Scientific Research and Publication Ethics Committee

Decision Date = 10.03.2022

Document Issue Number = 13/07

3. RESULTS

Hypothesis 1: There is a positive relationship between teachers' negativism and the "pressure and use of force" sub-dimension, which is one of the school principals' approaches to eliminating resistance to change, according to teacher perceptions.

According to the results of the analysis, there is a statistically significant positive relationship ($r=0.543$; $p<0.001$) between negativism and using pressure and force. As teachers' negativism increases, they perceive school principals' approach of using pressure and force to overcome resistance to change. Negative thoughts that cannot be expressed directly are the basis of passive-aggressive behaviors. These behaviors are passive inhibitory behaviors. Since these people cannot express their feelings directly, they express their anger more passively. These people are manipulative, they try to make themselves dependent on others. The basis of aggression in organizations is that subordinates think that they are treated unfairly by their superiors. These thoughts cause teachers who show negative behaviors to perceive negative behaviors more. When the school principal chose the approach of using pressure and force to prevent resistance to change, it caused it to be perceived more. For this reason, it is seen that the negativist teacher perceives the pressure and force used in resistance to change excessively.

Hypothesis 2: There is a negative relationship between teachers' negativism and the "communication" sub-dimension, which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change according to teacher perceptions.

According to the results of the analysis, there is a statistically significant negative ($r=-0.439$; $p<0.001$) relationship between negativism and communication. As teachers' negativism increases, they perceive the communication approach of school principals less to eliminate resistance to change. Effective communication is very important in the realization of change in organizations. It is not possible to progress in organizations without effective communication. Elements of effective communication; sender, receiver, message, channel, context, and feedback. In effective communication, the sender has to consider the perception of the receiver while sending the message. For this reason, effective communication is possible if the school principal conveys the message he wants to convey to the teacher clearly and in a short time, and the teacher perceives this

message correctly. The main thing is that the source expresses himself correctly to the receiver and the receiver to the source. In effective communication, it is not right to put all the responsibility on the source and the message. In effective communication, the receiver is an active element. Here, the receiver is expected to perceive the message correctly and focus on the message. However, teachers with negativism behavior focus on the source rather than the message. When the source is the school principal, who is above the teacher, the negativist teacher perceives this as a threat to himself and does not see the message. This situation negatively affects the communication process. Considering the findings obtained from the study, the fact that the recipient is a negativist teacher creates an obstacle to effective communication. When the negativist teacher focuses on the source rather than the message, the school principal does not perceive the communication correctly. In the study, it is seen that the negative view of the negativist teacher and his focus on the source rather than the message, that is, the school principal, cause him to perceive the communication approach used to eliminate resistance to change less.

Hypothesis 3: There is a negative relationship between teachers' negativism and the sub-dimension of "participation and involvement", which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change, according to teacher perceptions.

According to the results of the analysis, there is a statistically significant negative ($r=-0.460$; $p<0.001$) relationship between negativism and participation and involvement scores. As teachers' negativism increases, they perceive less the school principals' approach to participation and involvement in eliminating resistance to change. To bring about change, teachers need to be involved in implementation and planning. Planning should be done taking into account the interests and needs of teachers, and they should be allowed to express their opinions. They should be convinced that their adaptation to innovations will increase success. It should provide trust and support to the teacher. All of these are the responsibilities of teachers. Since these responsibilities may bring the teacher face to face with the school principal when appropriate, the negativist teacher avoids responsibility. In this case, the negativist teacher perceives participation and involvement less because he is afraid to avoid the responsibility of participation and involvement and to express his ideas openly. The study findings also support this. It is seen that as negativism increases, participation and involvement decreases.

Hypothesis 4: There is a negative relationship between teachers' negativism and the "education" sub-dimension, which is one of the approaches of school principals to eliminate resistance to change according to teacher perceptions.

According to the results of the analysis, there is a statistically significant relationship between negativism and education in the negative direction ($r=-0.297$; $p<0.001$). As teachers' negativism increases, school principals become more inclined to eliminate resistance to change.

Table 1. Correlation Results Between Scores From Measurement Tools

	Negativism Score	Pressure and Coercion Score	Communication Score	Participation and Involvement Score	Education Score
Negativism	1	0,543***	-0,439***	-0,460***	-0,297***
Pressure and Coercion		1	-0,523***	-0,572***	-0,422***
Communication			1	0,858***	0,761***
Participation and Involvement				1	0,756***
Education					1

*** $p<0,001$

Table 1 shows the findings related to the correlation results between teachers' negativism and the methods of eliminating resistance to change according to teacher perceptions, pressure and coercion, communication, participation and involvement and education. According to Table 1, there was a positive correlation between negativism and pressure and coercion; communication, participation and involvement and education are negatively correlated with negativism.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

4.1. Discussion

In today's developing changing structure, the change of organizations has also become necessary. Organizations have to keep up with changing conditions in order to continue their lives and achieve their goals. All reactions to prevent the change of the organization are shown as resistance (Lewin, 1952). These reactions may be in the form of open opposition to new targets or in the form of covert resistance (Clark & Koonce, 1998). These hidden resistance behaviors are called passive-aggressive behaviors. Passive-aggressive behaviors affect the organizational culture negatively and cause it to become unhealthy (Neilson, Pasternack & Van Nuys, 2005). Organization leaders develop a number of approaches to improve organizational culture. However, since passive-aggressive people generally have problems with authority, they resist when they are asked to do something new (Köroğlu & Bayraktar, 2010).

Correlation analysis was conducted to examine the relationship between negativism and coercion and coercion, communication, participation and involvement, and education. In addition, regression analysis was conducted to examine the moderator role of teachers' perceived leadership styles towards the principal among these variables.

The hypotheses established in this study are given below with the hypothesis numbers in the light of the study findings and studies in the literature.

1. According to the results of the research, if the teachers' levels of negativism are high, the perceptions of pressure and use of force, which are among the approaches used by school principals to eliminate resistance to change, are also high. When compared with the findings of the study conducted by Yelken (2012), teachers working in primary schools perceive pressure and force, which is one of the approaches to eliminating resistance to change, less than teachers who show negativism behavior. The reason for this may be that negativist people tend to look at every event negatively and they perceive every behavior that can be directed to them by their superiors as pressure and difficult user due to their misunderstanding of authority. Hoffman (1994) shows in his study that passive aggressive people make themselves believe that they are constantly being mistreated under normal conditions and that they do not tolerate behaviors controlled by authority.

2. According to the findings of the study, the relationship between negativism and communication is negative. Yelken (2012) shows that according to teacher perceptions, school principals use communication more than other approaches. However, when teachers are negative, they cannot perceive the approach of their superiors who want to communicate with them. Köroğlu and Bayraktar (2010), in their definition of passive aggressive people, state that these people have problems with authority and resist when they are asked to do things that will make them successful. In any case, a teacher with a high score for negativism cannot correctly perceive the constructive approaches used by the school principal to eliminate resistance to change. Considering these definitions, teachers with high negativism will not be able to perceive the school principal correctly due to their negative point of view, even if they want to communicate with them. Communication is very important in reducing the resistance to change in organizations. The lack of communication underlies many basic problems in organizations. It is only possible for employees to be partners in change and to become its advocates with a planned communication (Hussey, 1997).

3. Through involvement, employees embrace change. So much so that the innovation to be made as a result of the involvement of the employees in the decisions on change will ensure that the goals of both the organization and the employees are compatible; It will also serve to eliminate possible conflicts between management and subordinates (Özkan, 2004). Yelken (2012) shows that according to teachers' perceptions, they think that their principals do not participate much in the activities to eliminate resistance to change. State that effective communication can be used to reduce resistance (Çınar, 2000). In both cases, teachers perceive participation and involvement less than the approaches used by school principals in eliminating resistance to change. Aksoy (2005) stated that with participation, change can be implemented better and the process of change can be carried out more healthily by convincing the addressees of the change. Participation motivates members, puts more effort into change work (Helvacı, 2005).

4. One of the effective methods used in eliminating resistance to change in schools is education. In the study, if the teachers are negativists, they think that the school principals do not use the education method to eliminate

the resistance to change. Training and communication, participation, facilitation and support, bargaining and agreement are among the measures that managers should take against employees who resist organizational change (Tanrıöğen 1995). Kotter and Schlesinger (1979) stated that education and communication are effective in eliminating resistance to change. Yelken (2012) shows that according to teacher perceptions, their principals do not use education to eliminate resistance in their attempts to change. In both cases, school principals are not perceived as educators in eliminating resistance.

4.2. Conclusion

The aim of this study; The aim of this study is to examine the relationship between teachers' negativism and school principals' approaches to eliminating resistance to change according to their perceptions.

According to the results of the analysis made in line with the main purpose of the study; Negativism is positively associated with coercion and coercion, and negatively with communication, participation and involvement, and education. Accordingly, as "negativism" increases, "pressure and use of force" increases, and perceptions of communication, participation and involvement, and education decrease, according to teacher perceptions.

4.3. Limitations

The study was limited to the sub-dimension of negativism, one of the organizational passive-aggressive behaviors shown by the teachers. The change of negativism behavior according to demographic variables was ignored.

In the literature, there are different approaches that school principals use to eliminate resistance to change. In this research, the approaches used to eliminate resistance to change, pressure and coercion, communication, education and participation and involvement in the measurement tool were used.

5. DISCLOSURE STATEMENT

Scientific Research and Publication Ethics: In the study, all the rules specified to be followed by the "*Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive*" were complied with. None of the actions specified in the 2nd part of the Directive, titled "*Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics*", were carried out.

Ethics Committee Approval:

Committee Name = Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Scientific Research and Publication Ethics Committee

Decision Date = 10.03.2022

Document Issue Number = 13/07

Statement of Researchers' Contribution: 1. Author 60% (Research Design, Literature Review, Data Collection and Analysis, Results, Discussion, Conclusion), 2. Author 40% (Research Design)

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflict of interest.

Financial Conflicts: There are no financial conflicts of interest to disclose.

6. REFERENCES

Aksoy, İ. (2005). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, okulda değişim yönetiminin gerçekleştirilmesinde, örgütsel iletişimin rolüne ilişkin algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altan, S. (2018). Eğitim örgütlerinde midye sendromu. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 35-45.

Bakioğlu, A. (1998). Lider öğretmen. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(10), 11-19.

Burns, J. M. (2003). *Transforming leadership: A new pursuit of happiness*. New York: Atlantic Monthly Press.

Clark, J., & Koonce, R. (1998). Hayatta kalanlar. *Executive Excellence*, (14), 22-30.

Coch, L., & French Jr, J. R. (1948). Overcoming resistance to change. *Human relations*, 1(4), 512-532.

Çınar, İ. (2000). Okulda değişim ve toplam kalite: Bir değişim öyküsü. *Öğretmen Dünyası*, (248), 19-23.

- Demirkasımoğlu, N. (2007). *Ankara ilköğretim okulları öğretmen ve yöneticilerinin öfke kaynakları, öfkelerini ifade etme biçimleri ve öfke yönetim stratejilerine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2021). *Eğitimde değişim yönetimi* (5. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Helvacı, M. A. (2005). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi: İlke, yöntem ve süreçler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hussey, D. (1997). *Kurumsal değişimi başarmak* (Çev: Tülay SAVAŐER). İstanbul: Rota Yayınları.
- Hoffmann, R. M. (1994). *Silent rage: Passive-aggressive behavior in organizations* (Doctoral dissertation, The Union Institute)
- Katz, J. A. (1992). İstihdam statüsü seçiminin psikososyal bilişsel modeli. *Girişimcilik Teorisi ve Uygulaması*, 17(1), 29-37. doi: 10.1177/104225879201700104
- Kotter, J. P., & Schlesinger, L. A. (1979). Choosing strategies for change. *Harvard Business Review*, 57, 106-114.
- Kotter, J. P., & Schlesinger, L. A. (2011). *Örgütsel davranış* (İ. Erdem, Dü., & B. Aydıntan, Çev.) İstanbul: Nobel Kitap.
- Köroğlu, E., & Bayraktar, S. (2010). *Kişilik bozuklukları*. Ankara: HYB Basım Yayın.
- Lewin, K. (1952). Group decision and social change. In G.E. Swanson, T.M. Newcombe, & E.L. Hartley (Ed.), *Readings in social psychology* (pp. 459-473). New York: Holt.
- Millon, T. (1981). *Disorders of personality: DSM-III: Axis II*. New York: Wiley.
- Neilson, G. L., Pasternack, B. A., & Van Nuys, K. E. (2005). The passive-aggressive organization. *Harvard business review*, 83(10), 82-92. Erişim adresi: (23 Ocak 2022) <https://hbr.org/2005/10/the-passive-aggressive-organization>.
- Özkan, Y. (2004). İşletmelerde değişime direnme ve çözüm yöntemlerinin incelenmesi. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 6(1), 1-15.
- Pasternak, S. A. (1974). The explosive, antisocial, and passive-aggressive personalities. In J.R. Lion (Ed.), *Personality disorders: Diagnosis and management* (pp. 45-69). Baltimore, MD: Williams & Wilkins.
- Piderit, S. K. (2000). Rethinking resistance and recognizing ambivalence: A multidimensional view of attitudes toward an organizational change. *Academy of Management Review*, 25(4), 783-794.
- Şat, A. (2018). *Çalışanlarda, örgütsel pasif-agresif davranışların yordayıcısı olarak yönetim tarzları algısı, örgütsel adalet algısı ve kişilik*. Yayınlanmamış doktora tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tanrıöğen, A. (1995). Değişikliğe karşı direnme ve eğitim yöneticilerinin direnme karşısındaki rolleri. *Çağdaş Eğitim*, (211), 8-12.
- Thomson, J. A. (2013). *Measure of organizational passive-aggression: A concurrent validity study*. Doctoral dissertation, Alliant International University, IO Psychology, Los Angeles.
- Tunçer, P. (2011). Örgütsel değişim ve liderlik. *Sayıştay Dergisi*, (80), 57-84.
- Yelken, İ. (2012). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretmen görüşlerine göre değişime karşı direnişi giderme yaklaşımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.